

3214
~

సామెతలు

భూతయ సాంస్కృతిక పక్షపత్రిక

సంపాదకుడు: విద్యాన్ బిల్లుసు సీతారామశాస్త్రి.

సంపుటము 9

రాజము హేంద్రవరము 1-12-1985

సంచికలు 2, 3

ఈ సంచికలో *—

- 1) ఉత్తమ సాహిత్య వ్యాసస్రవ్య - గొప్పరాజు. 1
- 2) తెలుగు - హిందీ సాహిత్యములలో సవయుగకర్తలు
'ప్రేరేషలింగం - భార తెలుగు'. 4
- 3) 'లోకానన్దమ్'. 6
- 4) పోతన మహాకవి. 7
- 5) పానశాల - ఖయ్యూం తి త్త్విం. 11
- 6) సచనకవి తాప్రథానంలో మహోమ్మెలురాయి నాగభైరవవారి 'వెలుతురున్నానం' 14
- 7) చిలుక కేయములు. 16
- 8) ఈసక్షుంగో -
ఎ) కవిసార్వభౌముని జయంతి బి) సన్నయభట్టారక జయంతి. 16

రాజోవు సంచికలో మనుచరిత్ర అష్టాదశేతర వర్ణనలు, కళలాన్నప్రమదితవ్యం, ప్రబంధ వర్ణనల కాద్యుడు ఎఱ్ఱన,
అపర కరూధిని అంబ మొదలగునవి ఉంటాయి.

1, 16 తేదీలలో ప్రచురింపబడును.

చందా : సంవత్సరమునకు రు. 12-00.

అర్థసంవత్సరమునకు రు. 6-50.

విడిప్రతి 60 పై.

★ స మా లో చ న ★

* జాతీయ సాంస్కృతిక పక్షపత్రిక *

సంపాదకుడు : విద్వాన్ బులుసు సీతారామశాస్త్రి

Retired Telugu Lecturer, V. T. J. College, Rajahmundry.

ఉత్తమ సాహిత్య వ్యాసప్రస్థ - బాపిరాజు

- శ్రీ వి. సియ్యన్న, ఎం ఏ.

ఆంగ్లసాహిత్య ప్రభావంవల్ల ఆధునికాంధ్ర సాహిత్య లోకంలో అనేక నూతన ప్రక్రియలు వెలిశాయి. తెలుగు సారస్వతంలో వచన సాహిత్యంపై ఈ ప్రభావం బాగా కనబడుతుంది. వచన వాఙ్మయ ప్రక్రియల్లో వ్యాసం ప్రధానమైంది. ఇది ఇతర సాహిత్యాల్లోలాగా తెలుగు సాహిత్యంలోను దినదిన ప్రవర్థమానమై మూడుపువ్వులు ఆరుకాయలుగా రూపురేఖలు దిద్దుకొని, సంపూర్ణత్వాన్ని సంతరించుకొని సుస్థిరమైనస్థానం సంపాదించుకొంది.

విశ్వసాహిత్యంలో వ్యాసానికి మూల పురుషుడు శ్రీమంచి గచయిత మండేన్. బీకన్. లేండ్ థామస్ డెక్కర్, స్మిత్, స్టీవెన్సన్, సర్ ఆర్థర్ హార్నెస్, చార్లెస్ కింగ్స్లీ, జాన్ రిస్కిన్, మాథ్యూ ఆర్నెల్డ్, వాల్టర్ వీటర్, వాల్టర్ బాగ్ హోట్, రిచర్డ్ జెఫ్రిస్ మున్నగువారు వ్యాసరచనల్లో ప్రముఖులు. ఆంధ్ర సాహిత్యంలో ఉత్తమ వ్యాసాలు వ్రాసిన వ్యాసకర్త లక్షకు లున్నారు వ్యాసప్రక్రియ తెలుగులో ఎక్కువగానే సృష్టించబడింది. స్వామినీన, పరశస్తు, జియ్యరునూరి, కందుకూరి గురజాడ. గిడుగు, పానుగంటి మొక్కపాటి, ముట్నూరి, చిలకూరి, కొమఱ్ఱాజు మల్లంపల్లి, నేలటూరి, సుందరం. కట్ట

మంచి, రాళ్ళపల్లి, పింగళి, ఖండవల్లి, చెళ్ళపిళ్ళ, భిమిడిపాటి, తాపీ, చలం, శ్రీశ్రీ, నాగ్, తిరుమల, సంజీవదేవ్, భాస్కరరావు, కాటూరి, బాపిరాజు, బుచ్చిబాబు, కొడవటిగంటి, అమరేంద్ర, సుదర్శనం, సుందరం, కొర్లపాటి, ఇనాక్ మున్నగువారు అనేక వ్యాసాలు వ్రాసి తెలుగు వ్యాసప్రక్రియకి నూతన శోభను చేకూర్చడమేకాక వైవిధ్యాన్ని వైచిత్ర్యాన్ని, వైశిష్ట్యాన్ని సంపాదించి పెట్టారు.

తెలుగు సాహిత్యంలో వ్యాసప్రక్రియ మొదట్లో ఆషేరుతో ప్రచారంలోలేదు. ప్రథమాంధ్ర వ్యాసకర్త ముద్దనరసింహ నాధుడు 'ప్రమేయము' అనీ, వేంకట రంగాచార్యులు 'సంగ్రహము' అనీ, నూరి 'వచనకావ్యము' అనీ వీరేశలింగం 'ఉపన్యాసము' అనీ తమతమ వ్యాసాలప పేర్లు పెట్టారు గురజాడ అప్పారావు కాలంనాటికి వ్యాసంగా వ్యాప్తిలోనికి వచ్చింది.

నవల, కథ, నాటిక, వ్యాస దృశ్య నూతన సాహిత్య ప్రక్రియాస్రస్థగా ఆంధ్ర సాహిత్యలోకంలో బాపిరాజు గారు సుప్రసిద్ధులు. వీరు అనేక వ్యాసాలు వ్రాసి, ఉత్తమ సాహిత్య వ్యాసప్రస్థగా పేరుపొందారు. ఈ వ్యాసకర్త ఆంధ్ర, ఆంగ్ల భాషల్లో చాదాపు 70

వ్యాసాలు వ్రాశారు. ఇందులో కొన్ని పత్రికల్లో ప్రచురింపబడ్డాయి. కొన్ని అముద్రితంగా ఉండిపోయాయి. మరి కొన్ని అసమగ్రంగా ఉన్నాయి. ఇవే కాక వీరి స్నేహితుల దగ్గర, బంధువుల దగ్గర అనేక వ్యాసాలున్నట్లు గూడూరి నమశ్శివాయగారు నాతోచెప్పారు.

బాపిరాజుగారు తమ ఉత్తమ వ్యాసాల్ని కృష్ణాపత్రిక, జయంతి, జాగృతి, గృహలక్ష్మి, మీజాన్, ఆంధ్రపత్రిక, ప్రజామిత్ర, చేనేత, తెలుగుదేశం. మధు. కన్నెర, భారతి, అజంతా, చుక్కాని పుష్పమాల మున్నగు పత్రికల్లో ప్రచురించి వ్యాసప్రక్రియకే వన్నె తెచ్చి పెట్టారు.

విషయ వైవిధ్యాన్ని బట్టి పరిశీలిస్తే బాపిరాజుగారి వ్యాసాల్ని స్థూలంగా 7 విధాలుగా వర్గీకరించవచ్చు. 1. కళా వ్యాసాలు 2. కళాక్షేత్ర వ్యాసాలు. 3. సాహిత్యవ్యాసాలు 4. జీవితచరిత్ర వ్యాసాలు. 5. చరిత్ర - సంస్కృతి వ్యాసాలు. 6. స్త్రీసంబంధవ్యాసాలు 7. సాంఘిక వ్యాసాలు.

1. కళావ్యాసాలు :- కళాతపస్వి బాపిరాజుగారు కళకు సంబంధించి 22 వ్యాసాలు వ్రాశారు. వీరు సృష్టించిన వ్యాస వాఙ్మయంలో ఎక్కువ భాగం కళావ్యాసాలున్నాయి.

‘సంపూర్ణమయిన ఆనంద ప్రయోజనార్థము సృష్టించుకొన్న కళయే లోత కళ’ ‘విచిత్రమైన రసానందానందయే ఆనందముగా కళగినది కళ. భారతీయ కళ లన్నీ ధర్మార్థ కామమోక్షార్థములు,’ ‘స్వతంత్ర భారతంలో లితకళభివృద్ధి’ (అముద్రితం), ‘కళలు - ప్రకృత్యను కరణము,’ ‘కళాకారుని సందేశం,’ ‘శిల్పసూదరి’, ‘రియలిజం’, **Evolution of Art** మొదలగు వ్యాసాంగీ సృష్టి, కళకు సంబంధం ఏమిటి? కళల స్వరూప స్వభావ ఏమిటి? కళల ప్రయోజనాలు ఏవి? భారతదేశంలోని కళల విశిష్టత ఏమిటి? అనే విషయాలను గూర్చి సుప్టంగా వివరించారు.

కళావ్యాసాంగీ లితకళలు బాగా చోటు చేసుకున్నాయి. చిత్రలేఖనం, శిల్పం, నాట్యం, నాటకం, సంగీతం, తోలు బొమ్మలాట సంబంధ వ్యాసాలున్నాయి. తెలుగులో కళావ్యాసాలు ఎక్కువగా వ్రాసిన ఘనత కళామూర్తి బాపిరాజుగారికే దక్కుతుంది.

చిత్రకళ :- చిత్రకళకు సంబంధించిని వ్యాసాలున్నాయి 1. చిత్రకళ 2. ఆంధ్రచిత్రలేఖనము 3. ఆంధ్రుల - చిత్ర కళాభ్యుదయము. ఈ వ్యాసాంగీ వ్యాస కర్త చిత్రకళ అంటే ఏమిటి? ఆంధ్రుల చిత్రకళ పూర్వీకాన్ని భారతీయచిత్ర లేఖనావైశిష్ట్యాన్ని వివరించారు.

శిల్పకళ :- బాపిరాజు 3 శిల్పకళ వ్యాసాలు వ్రాశారు. 1. ఆంధ్రశిల్పం 2. ఆంధ్రశిల్పము శిల్పము 3. చిత్ర కళలు భారతీయశిల్పం. ఈ వ్యాసాంగీ ఆంధ్ర ఇద్దాక్షు శిల్పకళా సౌందర్యాన్ని భారతీయుల శిల్పకళ వైభవాన్ని చాటిచెప్పారు.

శిల్పం - చిత్రలేఖనం :- వీరిపెద్ద వ్యాసాంగీ ‘శిల్పము - చిత్రలేఖనము’ ఒకటి. ఈ వ్యాసకర్త ఈ వ్యాసంలో

కళవాహనశిల్పం, ఇత్సోక్వాది ఆంధ్రుల శిల్పం, పల్లవశిల్పం, కళింగాంధ్రులశిల్పం ఆంధ్రనాళుక్య శిల్పం, రెండవ కళింగ గాంగులశిల్పం, ఆంధ్రవలస రాజ్యాల శిల్పం, కాకతీయశిల్పం, రాయలనాటి శిల్పం, నాయక రాజుల శిల్పకళారమణీయత వివరించారు. మరయు కాల వాహన చిత్రలేఖనం, పల్లవచిత్రలేఖనం ఎల్లారా చిత్రలేఖనం, కాలవాహన రాయల యుగ చిత్రలేఖనాన్ని సుప్టంగా విశదపర్చారు.

నాట్యకళ :- నాట్యకళకు సంబంధించి 2 వ్యాసాలున్నాయి. 1. నాట్యకళ, 2. భరత నాట్యము. ఈ వ్యాసాంగీ నాట్య కళ స్వరూప స్వభావాలను గూర్చి, విశిష్టత గూర్చి వివరించారు.

నాటకం :- నాటకానికి సంబంధించి “నాటకాలు - కళ” అనే వ్యాసం ఒకటి వ్రాశారు. ఇందులో నాటక కళను గూర్చి చెప్పారు.

సంగీతం :- “సంగీతము” సంగీతానికి సంబంధించిన వ్యాసం ఇది ముద్రగా కాలేదు.

తోలుబొమ్మలాట తోలుబొమ్మలాట కళను గూర్చి ఒక వ్యాసం వ్రాశారు. తోలుబొమ్మలాట అంటే 2 ఏత్రాం వ్యాస తోలుబొమ్మలాట ప్రచారంలో ఉందో వేరొకటై తోలుబొమ్మలాట ఎలా ప్రదర్శిస్తారు? అనేవిషయాలను గూర్చి కచ్చుక కట్టినట్లు ఈ వ్యాసంలో వివరించారు.

2. కళాక్షేత్రవ్యాసాలు :- ఈ వ్యాస కర్త కళాక్షేత్రములకు సంబంధించి 4 వ్యాసాలు వ్రాశారు. 1. అజంతా 2. కళాక్షేత్రాలు ఆంధ్ర అజంతా కళామందిరాలు 3. హైదరాబాదు రాష్ట్రంలో కళాక్షేత్రాలు ఎల్లారా 4. చిత్ర శిల్ప సంపదలతో తులతూగు ఎల్లారా అజంతా గుహలు 5. హైదరాబాదు రాష్ట్రంలో

కళాక్షేత్రాలు కాకతీయుల కళ 6. కాకతీయ శిల్పం 7. సింహళములో చిత్ర లేఖనము 8. తీర్థ గాత్ర.

కళానిధి గాపిరాజు గారు అజంతా క్షేత్ర కళ వైభవాన్ని పన్నెండుసార్లు తనివితీర చూచి, దాని విశిష్టతను కొని గూడారు. సతిమనిషి అజంతా క్షేత్రాన్ని కనిసం ఒక సార్లైనా దర్శించి జీవితాన్ని మరల రెండు వేసుకో మన్నారు. ఈ కళాక్షేత్రాలు విశిష్ట ఆంధ్రుల వైభవం ఏమిటో, మూడుకాలాలకు చెడని నాటకాల నిత్యతాపాలు ఎలాంటివో, తెలుసుకోవచ్చు నన్నారు. అజంతా చిత్ర లేఖన మహోత్కృష్ట స్థితి ఆవగతం కాగానే భారతీయ శిల్ప మహోన్నతి స్థితి లోకానికి ఆవగతం ముచ్చటం దని నమ్మి వచ్చి చెప్పారు.

“కళాక్షేత్రాలు ఆంధ్ర అజంతా కళా మందిరాలు” “హైదరాబాదు రాష్ట్రంలో కళాక్షేత్రాలు ఎల్లారా”, “చిత్రశిల్ప సంపదలతో తులతూగు ఎల్లారా అజంతా గుహలు” వ్యాసాంగీ అజంతా ఎల్లారా కళాక్షేత్రాల్ని వర్ణించారు. “హైదరాబాదు రాష్ట్రంలో కళాక్షేత్రాలు ఎల్లారా”, “కాకతీయ శిల్పం” వ్యాసాంగీ “కాకతీయుల కళాక్షేత్రాల వైశిష్ట్యాన్ని శిల్ప సౌందర్యాన్ని మన యందు ఉంచు. సింహళం లోని చిత్ర కళాక్షేత్రాల్ని “సింహళంలో చిత్రలేఖనము” అనే వ్యాసంలో వివరించారు.

3. నాటక వ్యాసాలు :- అనేక వ్యాసాలు వ్రాసిన ఈ వ్యాసకర్త నాటక వ్యాసాలు కూడా వ్రాశారు. నాటక వ్యాసాలు 7 ఉన్నాయి 1. పశ్చిమాఫ్ సత్యనారాయణ కర్తవ్యము 2 శశికళా అత్తవ్యము (అముద్రితం), 3 ఆధునాతన రచన - నవల, 4. కథానిక. 5. బాసవదుల పదాలు,

6. గేయవాఙ్మయము, 7. నాకావ్య సంఘే శము.

“శ్వనాథ సత్యనారాయణ కవిత్వము” వ్యాసంలో విశ్వనాథ కవితా సత్త్వన్ని పరిచయం చేశారు. “శశికళా తత్త్వము” వ్యాసం అమృతం గా ఉండి పోయింది. పాపటాను ప్రజలలో ఇగవై పుట లుంది. ఈ వ్యాసాన్ని నాకు గూడూరి నమస్కరియ గారు పంపారు. అందులో ‘శశికళా’ కావ్యం అయ్యి సంపూర్ణ కవి రూపంలో అద్భుత తేలును సాహిత్యంలో బహుళ ప్రచారంలో ఉన్న నకలు. కథానిక ప్రక్రమలను గూర్చి మేము మేము గారెండు వ్యాసాలు ప్రాశస్త్యం ఈ రెండు వ్యాసాల్లో ఆయా ప్రక్రమల స్వరూప స్వభావాల్ని వివరించారు. బాధపడు గొప్పగా నాన్నా, వారు జీవితాల్ని ఆర్థం పట్టి చూపారు. “జానకీల పాపాలు” అనే వ్యాసంలో.

4. జీవిత చరిత్ర వ్యాసాలు :- మహా పురుషుల జీవిత చరిత్రకు సంబంధించి 7 వ్యాసాలు ఉన్నాయి. 1. మహాపురుషుడు, 2. దామెర్ల రామానుజుగారు, 3. ఆస్వాత్థి కూర్మీ గురువు, 4. ఏకలవ్యుడు సహదేవుడైనాడు, 5. సూర్యుని వెన్నల స్వర్గీయ గూడూరి విన్నున్న గారు, 6. ఆంధ్రజాతి పిత కొండూ వెంకటేశ్వర్య పంతులుగారు, 7. Confluence of past and present.

‘మహాపురుషుడు’ వ్యాసంలో ముట్టూరి కృష్ణారావు గొప్పగా నాన్నా. వారు నడి పడ కృష్ణా పత్రిక పేర్కొనను నాటి చెప్పారు. ఈ వ్యాసకర్త ముట్టూరితో గడపిన అనుభవాలన్నీ పూసగుట్టు ల్లు తెలిపారు. “దామెర్ల రామానుజుగారు” వ్యాసంలో చిత్ర బహు దామెర్ల చిత్ర కళా పోషకాభివృద్ధి తేటతెల్లం చేశారు. మరియు అతని చిత్రాల్లోని గోపాన్ని కూడా విప్పి చెప్పారు. “ఆస్వాత్థి కూర్మీ

గురువు” వ్యాసంబ్వారా కూర్మీ జీవితంలో చాలు బాపిరాజు గారి జీవిత రేఖల్ని కూడా మనం తెలుసుకోవచ్చు. “ఏకలవ్యుడు సహదేవుడైనాడు” వ్యాసంలో తిరుపతి వేంకట కవులకు తాము ఎలా అంశేవాసి కుర్యాలో చెప్పారు. ఈ విధంగా వ్యాసకర్త జీవితం వ్యాస గ్రంథం ఉంటుంది. “Confluence of past and present” పేరు వేదాన్ని గా ముప్పై పూర్తి సందర్భంగా ప్రస్తావించాడు.

5. చరిత్ర - సంస్కృతి వ్యాసాలు - చరిత్ర - సంస్కృతి - సంబంధించి 6 వ్యాసాలు ఉన్నాయి. ఆంధ్రప్రదేశ్ (ఆంధ్రప్రదేశ్) 2 గోదావరి (గోదావరి) 3 ఆంధ్రప్రదేశ్ 4 ఆంధ్రసంస్కృతి - 5 సింహాద్రి లో భాగములు.

‘ఆంధ్రప్రదేశ్ విశిష్టత’ వ్యాసం ముద్రణ కాలేదు. ఈ వ్యాసంలో ఆంధ్రభాతీయ సంస్కృతిని వైశిష్ట్యాన్ని చాటి చెప్పారు. ‘గోదావరి’ వ్యాసం కూడా ముద్రణ భాగవద్ గోదావరితో. గోదావరి - గొప్పగా నాన్నా, దాని పుట్టు పూర్వోత్తరాలన్నీ వివరించారు గోదావరిని కాంతి మయీ! ఆంధ్రమాపిణీ! కురుకులయీ! చాంతిమాపిణీ! శాంతిచాచా! స్త్రీల కలకలం పే నిర్మలచాపిణి! నిర్మలచాపిణి! అని వేదాశ్శ పొగడారు. ఈ విశిష్టత తెలుసుకూ ఈ వ్యాసంలో ఒక గేయం వ్రాశారు.

నీర కోటి కోటి జనులకు వ్యాసాలు నీరు నమూలంగి నీరు నీర కోటలు నీరు ఆంధ్ర - నీరు! నీరు ప్రేమ వాతవి! నీరు వేద వేదాంగ మార్తవి! నీజలాలపై నీరు నామలు తేలే నీర్వ కాలాలు అని కీర్తించారు.

6. స్త్రీ సంబంధి వ్యాసాలు: ఈ వ్యాస కర్త ‘తిలకము’ అనే వ్యాసం ఒకటి వ్రాశారు. ఇది ముద్రణకాలేదు. స్త్రీ అలంకారం సంబంధించి ఓ వ్యాసం.

7. సాంఘిక వ్యాసాలు: కళాసాహిత్య వ్యాసాలే కాక ‘పాపశేషాలకు కొత్త పుష్కరి’, ‘మహా’, ఆకాశపథం (కావ్యం) మొదల సాంఘిక వ్యాసాలు కూడా వ్రాశారు.

బాపిరాజు గారి నకలు, కథలు, నాటికలు, గేయకాలే వ్యాసాలు కూడా వ్యాసానికి పుట్టినవి. వీరి వ్యాసాన్ని ‘సాంఘిక వ్యాసాలు’ అనే పేరుతో నకలుగానే పంపిణీ అయి బుర్రు తిక్కినట్లు చెప్పారు.

ఈ భంగం పట్టిన వ్యాసాల్ని పంపి వ్యాసప్రకృతికు తెలుగు సాహిత్యంలో మహోన్నతి మైన స్థానం కల్పించి, పలు పుర ప్రశంసల్ని అందుకొన్న ఉత్తమ సాహిత్య వ్యాస ప్రభు సాహిత్యతపస్వి బాపిరాజు గారు.

ఉపయోగ వ్యాసాలు, గ్రంథాలు:

1. తెలుగు వ్యాస పరిచయము - ఆచార్య కొలకలూరి ఇనాక్.
2. తెలుగు సాహిత్యంపై ఇంగ్లీషు ప్రశంస - ఆచార్య కొల్లపల్లి పోతరాజు.
3. మాతేంద్ర తెలుగు వ్యాసము ఆంధ్ర ప్రదేశ్ (1960-61) ఆచార్య నిడదవోలు వేంకట రావు
4. ముక్తా ముక్త వ్యాసాలు - అడివి బాపిరాజు
5. వ్యాసము - ఆంధ్రప్రదేశ్ (1931-32) గాంధీయు వేంకట శివుడు
6. వ్యాస చిన - పద్యకథావళి - గొల్లపూడి శ్రీరామకృష్ణ.

వేదన కారణ మయింది. ఆ స్థితినుండి ఉద్ధరించుటే తనకర్తవ్యమని కంకణం కట్టుకున్నాడు. కావలసిన కాస్త్రపరిజ్ఞానం సమకూర్చుకొని ప్రతివాది మంకిగుడయ్యాడు. పత్రికలు, గ్రంథాలు, ఉపన్యాసాలు, వాదనలు, పీటిలో స్త్రీవిద్య విధవావివాహాలు, హరిజనోద్ధరణ మొదలైన సంస్కరణలను ప్రారంభించాడు.

వీరి దృక్పథములోని సంఘ సంస్కరణం ముఖ్యమైన విశిష్టత విశాల నిర్వచనముతో, కూడిన ఇట్టి సంఘ సంస్కరణమును సాగించుటలో వీరు గెండు మార్గములను అనుసరించిరి. వాటిలో మొదటిది ప్రచారము, గెండు రెండవది కార్యచరణము. వీరు సంఘసంస్కరణోద్యమమును ప్రారంభించిన కాలములో సమాజములోని వారందరి పిద్యా హీనులేక గాక, విద్యాధికులు కూడ, ప్రాచీనాచారములకు దాసానుగానులై వాటిలోని గూఢోపములను విమర్శించుటకు ఎంతమాత్రమును సంఘటింపని వారుగ నుండిరి. అట్టి సందర్భములో ప్రచారముద్వారా ప్రాచీన ఆచారములలోని గూఢములను పీటిని అనుసరించుట కలన కలుగుదుండు పద్ధతులను కనెంపవలసిన అవసరము ఏర్పడెను.

వారు వాక్కులును శాస్త్రమే కాదు, ప్రధానముగ కార్యకూరులు. భోగము మేకమును గూర్చించుట స్త్రీ పునర్వివాహములు, ఆడపిల్లలను పాఠశాలకు పంపుట, అతి గాల్య వివాహములను నిడనాడుట, పంక్తి భోజనములు చేయుట మొదలగు విషయములలో వారితో ఎక్కిభవించిన వారు. సహిషణులు అను అభిప్రాయాను సారము ఆచరించవలసినచ్చి పుట్టుడు వెనుదీయు వారై యుండిరి. పంతులువారి స్వభావ మట్టిది కాదు. ఒకరు తాముపడేకించిన దాని ననుష్ఠించి, చూపినంగాని కేవల కుష్కృపన్యాసము

వలనను కార్యముండదు అని స్వీకుచరిత్రలో వారు వ్రాసిరి.

ఈ కార్య చరణయే సంఘసంస్కరణోద్యమమందు వారి విజయము సమకూర్చినట్టి క్రీ. శ. 1874 లో చంగాలను వసూలుచేసి వారు స్త్రీల పాఠశాలను స్థాపించిరి. స్త్రీ పునర్వివాహమును గురించి ప్రచారము చేయుటయే కాక అట్టి పునర్వివాహము లెన్నియో చేయించిరి. వితంతు శరణాలయమును స్థాపించి గాని దాక్షిణ్యము వారు నెలకొల్పిన విద్యాలయములలో నీతి బోధకును, మత బోధకును, ప్రాధాన్యము కల్పించిరి. వారు కలపెట్టిన సంస్కరణములు, విజయవంతములగుటకు ఇట్టి కార్యదీక్షయే ప్రధానాంశము.

భారతేందు హరిశ్చంద్ర

భారతేందు హరిశ్చంద్రగారు క్రీ. శ. 1850 లో భాద్ర శుక్లమున కాశీ కడ శివాలా అను స్థానమునందు జన్మించిరి. సార్వతమ్య, కవికులకిమలో శ్రీగోపాల చంద్రహాగార్లు ఈయన తల్లిదండ్రులు. ధనేశు చంద్రుడు గారు ఈయన తండ్రి. విదన సంకల్పరములోనే ఇతని తల్లి, తొమ్మిదవయేటనే తండ్రి మరణించారు. అన్నవయస్సులోనే తల్లిదండ్రుల సేవను ముగించి తన భారతేందుగారు వైవ స్నేహము లంభించుటకు, స్నేహకావము కొరకు ఆలోచించిరి. గరువాది అతని ఈ స్నేహము కుటుంబము ఈ కుండకి దేశజాతి, మతము అనురూపములో ప్రకరించినది. విదవ సంకల్పిని లోనే భారతేందుగారు కవి ప్రతిభను ప్రస్ఫుటించిరి. తండ్రిగారికి చెప్పుచు వారు ఈ పద్యము రచించివారు.

లైబ్రేరీ థాంధే భయో శ్రీ అనునద్య నుజాన్ బాబానురక్తి నైనకో, హనన్ ల గ భగవాన్.

ఈ పద్యము హరిశ్చంద్ర ప్రధాన శిక్ష గూఢాను బధ ప్రసంగములో ఉన్నది.

ఇతని శిక్ష దీక్ష ఇంటిమీద సంపన్న మైనది. పండిత ఈశ్వరదత్త, మాలవీతాజ్ 192, పండిత నందకేశోరు ఇతని గురువు. ఇంటినుండి అన్యాయము లేకువాని వారు వారణాసిలోనున్న క్వీంస్ కాలేజీలో ప్రవేశించిరి. ఆ కాలేజీలో వారు సంస్కృతం, హిందీ, ఆంగ్లం, ఉర్దూ, బెంగాలీ, గుజరానీ మొదలగు భాషలను నేర్చుకొనిరి.

కాశీ 19వ శతాబ్దిలో పూర్తిగా బెంగాలు రాష్ట్రములో చేరియుండెడిది. అందుచేత బెంగాలీ సాహిత్యములోని ప్రగతి హిందీ సాహిత్యముపై ప్రతిభాపాతము పని చేసినది, బెంగాలులో ధనిక పద్యమును మూతన సాహిత్యము ఆకర్షించినది. వారే సాహిత్యయుగ కర్తలుగా ప్రధాన పాత్ర నిర్వహించినారు. హిందీలో భారతేందు హరిశ్చంద్ర వచ్చి ఎవ్వరును ఉన్నతి రరగతికి చేరిన వారు సాహిత్య రచనకు పూనుకొన లేదు. మధ్యతరగతి విద్యావంతులు ఇంకను గుహస్తాయి మొదలైన వారే, హిందీ భాషలో రచనలు గావించిరి, మొదటిదశలో భారతేందు హరిశ్చంద్ర ప్రభావము పని చేసినది. ఖడి భాషప్రచారములోనికే తెచ్చుటకు కళాశాలలో చదువుచున్న విద్యవంతులు పూనుకొనిరి. మిషనరీలు 'ఖడిబోలీ' తీసికొని విమమతి ప్రచారమునకు సాధనగా వాడుకొనిరి. వారి తరువాతి హరిశ్చంద్ర రాజా శివప్రసాద్, రాజా అత్మణసంగ్ మున్నగువారు రచనలు చేసిరి.

హిందీ వాఙ్మయము విషయములో క్రీ. శ. 1850 - 1900 వరకు వచ్చిన సాహిత్యమును భారతేందు యుగముగా పిలువెరు. ఈతడు మన పంతులుగారి కలే హిందీలో నవలలు, వ్యాసములు, నాటకములు, జీవిత చరిత్రములు, కథలు

పత్రికలు తొలగిస్తూ ప్రవేశపెట్టినవారు. అకాలములో పొందీ సాహిత్యములో ఉర్దూ వాఙ్మయము కలిసి పోయినను, భాషను బట్టి ఒక ప్రత్యేక సంగణించి నూతన సాహిత్యమును సృష్టించేసిన గౌరవము భారతేంద్ర హరిశ్చంద్ర కే కలుగును. ఇతడు నకలలు నాటకములు, పరిశ్రావ్యాసములు, కథలు మున్నగు చిన్నచిన్న రచించుటయేగాక 'బ్లాంకిన్స్' రచనలు చేసెను.

ఈ సాహిత్య కేక తరువాత అతని సంఘం సంస్కరణ చాలా విశిష్టమైనది. వారు తొలగింపదలచిన సంఘ దురాచారములు వారు తలపెట్టిన సంస్కరణములు అనేకములు. అందుచేతనే వారిది సర్వతోముఖ సంస్కరణ మని చెప్పవచ్చును. వారి కృషి ఫలితముగ వారి కాలములో నుండిన దురాచారములు కొన్ని భోగము వేళములు, అతి బాల్య వివాహములు, కన్యాశుల్కము, స్త్రీల నిర్బంధ వైధవ్యము, స్త్రీలను పాతకాలలకు పంపకుండుట మొదలైనవి చాలవరకు అదృశ్యములయ్యెను. వీటి విషయములో వారు ప్రోత్సహించిన సంస్కరణములు అనేకములు. వర్ణభేదములు, అధికారులలో లంచగొండి పోకము మొదలైనవి. అన్ని దురాచారములను నశింప చేయడానికై వారు మహత్తర పైన కృషి చేసిరి.

వీరేశలింగం పాశులు మరియు భాగ్య తేందు హరిశ్చంద్రగారు, ఈ ముగివురు సంఘ సంస్కర్తలు కవులే, ఇరువురు తమ - తమ భాషలలో వచిన వాఙ్మయమునకు శ్రీకాండ మట్టి, తమ-తమ భాషలను, సాహిత్యాలను సమున్నతం చేసి తెలుగు - పొందీ సాహిత్యాకాశంలో వేగుచుక్కలకలె ప్రకాశిస్తున్న ప్రజాగురీలులయిన నకలాగరణకర్తలైన పండిత కవులు.

“లో కా న న్న మ్”

- శ్రీ ఇప్పగుంట నాయుబాబా.

నిర్మర్యాదమయిన సంస్కృత సారస్వతి ప్రపంచంలో గూఢక సంపదపాలు పోయి. కాని అభ్య రూపకముల కన్నను, అలభ్య రూపకములు రాశిలోను, వానిలోను గొప్పే. కాలగర్భంలో కలసిన నంద్రకకవి లేక చంద్రగోమధురదళ రూపకములలో ఒక్కటిమాత్రం టిబెట్టు భాషాంతరీకరణ రూపంలో మనకు దక్కింది. ‘తస్-ద్ర-గో-నస్-క్వి-హజిగ్-రెన్-కున్-తు-ద్-బహి’ ని ౧౯౨౪ లో పశ్చిమ బెర్మీస్ లోని వీజ్ బాడెన్ నగరం నుంచి శ్రీ మైత్రా హన్ గారు గోమనులిపిలో మూలమును, బెర్మీస్ భాషలో దాని రూపాంతరమును, టిబెట్టులను జోడించి వెలువరించారు ఆ ప్రతిని ఆధారం చేసికొని శాంతినికేసంలోని సంస్కృత భాషాభిగ అధ్యక్షుడు డాక్టర్ విశ్వనాథ భట్టాచార్య గారు మూలమును (సంస్కృత - ప్రాకృత పాతములను) ఉద్ధరించు చున్నారు. ద్వారలో ఆంగ్ల భాషాభివృద్ధి ముతో వెలువడనున్నది.

ఇతివృత్తిము రేఖామాత్రము-సాకేత రాజ్యపు రాజు మణి చూడుడు. కొండి బ్రహ్మదత్తుడు. తల్లి కాంతిమతి. ముని అగు భవభూతి పెంపుడు కూసురు సద్యావతిని పెండ్లాడి, మణి చూడుడు అట్టి లకు అమరపారిజాత సదృశుడై వరలు ముండెను. రాక్షస రూపమున గూచించిన ఇంగునక మణిచూడుడు. ౩౧ శరీరమును ఇచ్చి. భూదేవి కరుణచే తిరిగి బ్రతుకును రాజ్యభోగములకు పొందిన మణి చూడుడు మారీచి ముని నిషాధూములక వెళ్ళదలచును.

ఇంతలో కురుదేశపురాజు దుష్పు హాసుడు సాకేతమును చుట్టుముట్టును. మణిచూడుడు రాజ్యమును త్యజించి,

విదూషకుడు గౌరమునితో అడవులకు వెళ్ళును. భర్తను వెదకుచు, అడవులలో తిరుగు భార్య పద్మావతిని శబదలు బలాత్కరింతురు. ఆ సమయముననే దైవికముగ వచ్చిన మణి చూడుడు భార్యను గడంచి ఇంటికి పంపును. ఈతిబిధలకు గుఱి అయిన కురుదేశ పుజలను ఆనుకొనుటకు తన చూడమణిని నిలచుంచి వేగు చేసి, మణి చూడుడు శక్తిను ఆగు చుష్పు హాసునికీ పంపి, బౌద్ధార్యమును నల్లడంచును. కష్టములు ఒకదాని పిదప ఒకటి వచ్చినను, జీవకామణ్యమును, ధర్మమును, సత్యమును, ధైర్యమును నడవకుండు, ఎనుకొని తన బౌద్ధార్యమును తిరిగి పొందును.

జానుకర్మ చంక సంజాయిషుని ప్రస్తావనలో తెల్పికొనినాడు. ‘ఆచార్య’ - ‘మహానార్య’ అని కొన్నిపట్లలు ఉటంకించుటను బట్టి, సమకాలీనులలో ఇంకొక గౌరవాదరము నుండినట్లు తెల్లమగుచున్నది. పూర్వదేశ నివాసి (స్థలము పేరు, తెలుపలేదు) నాల్గవశతాబ్దిలో ఉన్నట్లు విమర్శకుల అభిప్రాయము.

ఇది విమర్శించి నల నాటకము. ప్రతి సంఘ శాంతియు. నాయకుడు మణిచూడుడు ధీరప్రకాంతుడు. ప్రతి నాయకుడు రంగమున కిదిపించుడు. ప్రతి అంకము చివర పుష్పిక (కోలఫన్) పద్యములో ఉండుట గమనించ గొనవది. చివరి అంక పుష్పిక -

కంచిత కావ్యం స్మర్యైః క్రిణేః

సభిం శైలూష సంఘేష్చిం

విత్తిం నాం సంభారం వింవతి జన

స్వాస్త ప్రహర్ష ప్రదం

భూయో దృష్ట్యా శ్చౌఘ్యం కీర్తి

రిజసా నామ్నాకృతం శ్రీమహా

నానాలోకానందం నాటకమిదం

రంగే ప్రయాశుక్రియమ్ !

కుమారమణి చూడజూతక కథన
గీతముతో మేళపించి, సములను గంగ
ంచి, శుచిగను, శుచిగను లోకము
కొలుకు తీర్చిదిద్దినని ఆ ముఖములో వెల్ల
డించును. లోకానంద రూపకములోని తొలి
పద్య మిది -

గంటిబ్బి భ్రమోగణైః పదావఘ్నైః
సత్సదైః సుసంజ కజాను విదైః
సంస్కృతైః సుభటజలైః జినాంఘ్రియుగ్మైః
దత్తాం మే హి ఆపచితః అంజలిశిరఃకంఠః
ఇక కావ్య (ప్రబంధ) సంహారము ఇది-
ప్రచరణు జనాన్ సద్భక్త్యో యం
ప్రయోగ మహోత్సవః
సుచరిత గుణైశ్శోభూ నూనం
కృతాస్త మనోరథః
మునిజనక ధా బాహుకరః
శామిస్తుత కర్షణైః
శివర శుభద శృద్ధ్యాలోకశః
యా సుకృతార్థదామః

శ్లోకమువేత్తగా మొదటినుండియు
చెప్పికోమి పడినాడు. ఆచార్య నాగా
నందన సుహృద్భేదము ప్రతిగ శిష్య
భేద ప్రాప్తము. ఇందలి ౬, ౭, ౮, ౯, ౧౦,
౧౧, ౧౨ శ్లోకములను చంద్రగోమి
లోకానంద నాటకములోనాడుకొనినాడు.
ఈ నాటక నామముపై మోక్షతోక భోజ
శ్రీవార్ష శీలాచార్యులు నాగానందమును
ప్రశంసించును.

మరొక్క పద్యము. 'కృష్ణ శాణా
ఖడ్గ శ్రవణరహిత' అనుప్రసిద్ధ శ్లోకము
భక్త్యహరగ గ్రంథములందు కనబడు
చున్నది. కాని దామోదర లోసంచి పద
మూరించిన 'సుభిషిత్ సంగ్రహము'
(౧౯౪౪) లో చంద్రకవి (చంద్రగోమి)
దిగ తే మేన్దుడు తన బౌద్ధివిద్యా
చర్చిలో ఉటంకించినట్లు పేర్కొని
నాడు. చాల చక్కని ప్రయోగవర్ణన.

.....

పోతన మహాకవి

- ౧ శ్రీ జి. ఏ. ఎస్. ఎస్ సోమయాజులశర్మ, ఎం. ఏ.

(గత సంచిక తరువాయి)

ద్యోనిణ శాస్త్రము.

శబ్దశాస్త్రము మర్యాదనచ్చు పడి
హల్లులలిగి మహాభాష్య రూపావతార
వృత్తి వృద్ధి గుణసమృద్ధంబై (9-230),
శబ్దశాస్త్ర వేదిహృదయంబు భాగున
విశ్వప్రకాశాభి రామందై (10-1-765)
అనుభాగవత వచనములను బట్టిపోతన
పఠంజలి మహాభాష్యము, ధర్మకీర్తి
రూపావతారము, మహేశ్వరకవి విశ్వ
ప్రకాశనిఘంటువు మొదలగు సుద్దగ్రంథ
ములను జనివి శబ్ద శాస్త్రమును గూలంక
షముగాఁ బరిశీలించి తన స్పష్టము. ఈ
విషయము భాగవతము నందలి వ్యాకరణ
రహస్య ప్రయోగములను బట్టి తెలియ
వచ్చును.

అధ్యంకష (1-17) సర్వంకష (1-148)
కూలంష (7-193) అభంలిహ (-107).

నూ:- సర్వకూలాభ కరీషేషుకష
(3-2-42) అను పాణినీయ మాత్రముచే
సర్వాదిశబ్దములకుఁ బరమగు 'కష' ధాతు
వునకు 'ఖచ్' ప్రత్యయము వచ్చి 'సర్వం
కషతి' యను విగ్రహమున సుబ్బోపమై
ముమాగమము వచ్చి 'సర్వంకష - కూలం
కష - అభంకష' యను రూపము లేర్ప
డును. ఇట్లే 'వహాభేలిహ' (8-2-52)
అను మాత్రముచే 'నభంలిహ' యని
రూపము.

నిశ్చేయస (1-147) తాత్త్వింక
(1-394) వాఙ్మనస (1-129)

నూ:- అనితుర గుణతుర విణతుర
స్త్రీపుంస ధేన్వనడుహంక్రమ వాఙ్మన
సాక్షిభృగ చారగ వోర్వష్టివ పదష్టివ
న కన్తివ రాత్రిన్దివాహరివ సరజస నిశ్చే

యన పురుషాయుష ద్వాయుషత్ర్యాయుష
యుషర్షజుష జాతోక్ష మహోక్షవృద్ధో
క్షోపకున గోష్ఠశ్యాః (5-4-77) అను
నూత్రమునం దజంతములుగా నిపతింపఁ
బడిన నిశ్చేయస - తాత్త్వింక - వాఙ్మనస
శబ్దములను బోతన యథాశాస్త్రముగా
వాడినాడు. ఇచట నొక విశేషము.
వాక్ - నున శబ్దములు మాత్రమున్న
ప్పుడే యచ్ ప్రత్యయము వచ్చును. మఱి
యొక శబ్దముతోఁ గూడినపు డచ్ ప్రత్య
యమురాదు. ఈ రహస్యమును వెల్లడించు
టకే వాఙ్మనస (1-429), (5-255),
(9-230) మొదలగు చోట్ల వాఙ్మనసశబ్ద
మును బ్రయోగించిన పోతన వాఙ్మనః
శాయ (4-421) తను వాఙ్మనముల్
(10-1-550) తను వాఙ్మనోగతుల (10-
1-555) అను రూపములను వాడి చూపి
నాడు.

బ్రహ్మవర్చస (2-38) (4-669)
(5-129):-

బ్రహ్మహస్తీభ్యాం వర్చసః (5-4-78)
అను నూత్రమునందు బ్రహ్మ శబ్దమునకుఁ
బరమైన వర్చశబ్దమున కచ్ ప్రత్యయము
విధింపఁబడుటచే బ్రహ్మవర్చస మని
ప్రయుక్త మైనది.

ప్రభక్ష్ణు (1-289) (10-2-779):-
అలంకృష్ నింకృష్ ప్రజనోత్ప
తోన్మద రుచ్య పత్రోపవృతు పృథుసహ
చర ఇష్టుచ్ (3-2-136) అను నూత్ర
ముచే 'నలంకృష్' మొదలగు వానికి
'ఇష్టుచ్' ప్రత్యయము వచ్చి యలంకరి
ష్టుడు' మొదలగు రూపము లేర్పడును.

విను పీఠింజనుదేర గాంచరమరుల్
విష్టున్ సురాంతి జీ

కనకంపత్రి నిరాకరింపుఁ గరుణా
వరింపు యోగింద్రువృ
ద్వనవర్తింపు సహింపు భక్తజన బృం
ద పౌరభ వాలంకరి

మనవోధోల్లసరిందిరా పరిచరి
మన జిహ్వా రోచిష్టునిన్ (8-1(5))

ఇందలి 'నిరాకరింపు' 'వరింపు' మొద
లగు శబ్దము ల్బిడ్డవృత్త యాంతములు.
'గ్లాజిస్థశ్చగున్న' (8-2-134) అను
మాత్రముచే 'జ' ధాతువునకు 'గున్న' ప్ర
త్యయము వచ్చి 'జిహ్వా' అని యేర్ప
డును. చకారముచే భూధాతువునకు 'గున్న' ప్ర
త్యయము వచ్చి 'భూష్టు' అని యేర్ప
డును. 'జేశ్చందసి' (8-1-137) భువశ్చ
(8-2-138) చందసీత్యేక. భువశ్చ
కథం తస్మాజ్జగత్ప్రభో రప్రభవిష్టు
వైష్ణవ మితి మాఘః నిరంకుతా
కపముః' అని సిద్ధాంతకాముని. వేద
ములో 'భవిష్టు' అనురూపముండుననియు
లోకములో 'భూష్టు' అనియే ప్రయోగింప
వలయు ననియు భట్టజీదీక్షితులు చెప్పి
నారు. కాని యమరసింహుడు 'భూష్టు
ర్భవిష్టు ర్భవితా' అని పఠించినాడు.
అలితాసహస్రనామ భాష్యములో శ్రీ
భాస్కరరాయదీక్షితులు

'కూర్మ పృథ్వజయిష్టు ప్రపదాన్వితః'

కూర్మయోః పృథ్వీజయత ఇతి జయిష్టునీ
యేప్రపదే సాదాగ్రాణాభ్యామన్వితా.
జయిష్టు పదవిష్టుచే ప్రత్యయాంతమ్.
నకు 'గ్లాజిస్థశ్చగున్న' అనిగ్ను ప్రత్య
యాంతమ్, ఇష్టు జ్యైధానంతు 'భువశ్చే'
తినూతే చకార స్యాను క్తపముచ్చగూ
ర్గక త్యేన వృత్తికృతా వ్యాఖ్యానాత్.
తత్సూత్రే చంద సీత్యనువృత్తిస్తు
నకార్యా. 'భూష్టు ర్భవిష్టు ర్భవితే'
త్యమరణోకే ప్రయోగాత్. ప్రయోగ
శగణా వైయూకరణా ఇతిన్యాయాత్;
తస్మాద్విష్టు భౌజిష్టువత్ జయిష్టు రపి

సాధు కేవ' అని చెప్పినారు. అందువల
ననే సంస్కృతములోఁ గాళిదాసాదులు
తేజఃగులో భాస్కరాదులు ప్రభవిష్టు
శబ్దమును వాడినారు. ఈరహస్యమును
వల్లడించుటకే పోతనగారు కూడఁ
బ్రభవిష్టు' శబ్దమును వాడినారు.
బ్రహ్మభూతత్వ (1-458)

లోకమునందు బ్రహ్మభూతుఁ డయ్యె
నని బ్రహ్మభావము పొందె నని వాడుక
నందు, కృత్వస్తియోగే సంపద్యక ర్తవ్యః
(5-4-30) అన్యచ్ఛే (7-4-32) అను
మాత్రములచే బ్రహ్మశబ్దమునకు భూధా
తువు సరమైనపుడు, చివ్విప్రత్యయము,
అనర్థమునకు 'ఈ' త్వమువచ్చి 'బ్రహ్మ
భూత' యని యేర్పడును. 'అభూత
తస్మాద ఇతి క్తవ్యమ్' అను వాక్య
ముచే నంతకు ముందు కానిని యిచ్చుడు
తద్భావమును బొందునని యైనదానికే
చివ్విప్రత్యయము వచ్చునని భావము.
'బ్రహ్మ భవతి' యని కముదిలో దీక్షి
తుల యుదాహరణము. కాని బ్రహ్మ
భూత బ్రహ్మ భావాద శబ్దములు వేగాం
తవిరుద్ధములు. బ్రహ్మ భూత మయ్యె
ననఁగా నింతకు ముందు బ్రహ్మముకాని
దిప్పుడు బ్రహ్మమైనదని యర్థమువచ్చును.
బ్రహ్మమే బ్రహ్మనగు మర్నగ కాని
బ్రహ్మభిన్న వస్తువు బ్రహ్మము కాఁజాల
దు. కాన నిగ యవైత ప్రక్రియకు
విరుద్ధము. ఇంక ద్వైతమునందు జీవుడు
బ్రహ్మముగానగుట యంగీకరింపఁబడలేదు
గావున బ్రహ్మభావశబ్దము ద్వైతమలో
ప్రక్రియకుఁ గూడ విరుద్ధమే. బృహచ్చ
బేందు తేఖరులలో నాగేశభట్ట పాదులు
'యేన రూపేణ పౌరణ భూతం శేష
రూపేణ తస్య భావః అభూతాద్భావ ఇతి
భరితమ్. బ్రహ్మభవతీతి అప్రభవతి
క్రియాయాం కర్తృత్వం ప్రకృతి
భూతస్య అబ్రహ్మణ ఏవ వికారాభేదేన
బోధ్యమ్. ఏకం బ్రహ్మభూత'

ఇత్యాది చ్ఛాందసమ్. కారణీభూత
ఇత్యాద్యప్వాధేవ' అని చెప్పినారు.
జీవుడు బ్రహ్మమేయైనను నభ్యాసముచే
నబ్రహ్మముగాఁ దలఁపఁ బడు చున్నాడు
గాన బ్రహ్మభవతి' యనురూపమును సరి
పెట్టుకొన వలయును. బ్రహ్మభవతి
యనునది చ్ఛాందసముని నాగేశభట్టు చెప్పి
నను వేదములో నీప్రయోగము వ్యాగ్యము
శ్రీశంకర భగవద్వాచాచార్యులు గూడ
బ్రహ్మభాష్యములో బ్రహ్మభావశ్చ
మోక్ష' అనియే ప్రయోగించిరి. దీనిని
మనస్సులో నిడుకొని 'చోరీభూత' మందీ
క్షిత' బ్రహ్మ' యని భాగవతములోఁ
పక్కచోట్ల చివ్విప్రత్యయము వాడిన
పోతనగారు బ్రహ్మభూతత్వ (1-4-58)
బ్రహ్మభావము (1-519) బ్రహ్మభూ
తుడు (1-93) బ్రహ్మభూత (4-515)
బ్రహ్మభూతాత్ముడు (5-134) బ్రహ్మ
భావము (8-237) బ్రహ్మభూతులు
(9-42) అని వాడినారుగాని యొట్టుపెట్టి
నట్లు 'బ్రహ్మభూత' యని వాడలేదు.
ఈ పోతనగారి వ్యాకరణ వేదాంతాస్త్ర
విద్యుజ్జితకు నిక గోపలము.

పదస్రమాణంబు జానుదఘ్నంబు కట్టి
ద్వయసంబు మిశ్న మార్పింబు కుచంబుల
బంటి (10-1-1099)

ఇది శ్రీకృష్ణ గోపికా జలక్రిడాభి
సరణము. ఇచటఁ బోతనగారు దఘ్నదీ
ద్వయసంచ - మార్పిచ్ ప్రత్యయము
లతో పాటు 'బంటి' ని గూడ వాడుట
యాంధ్ర లైయాకరణము గమనింపఁ
దగినది.

దఘ్నార్థంబున బంటికొలఁదు లగుఁ
కాల - తదిత - 27)

అని చిన్నయమారి.

సురభి (4-658)

ఇది యితచే ప్రత్యయాంతము. సుర
భిల శబ్దము సాధువుకాదు. విశ్వగుణా
దర్శములో 'వపాసురభిలాభరమ్' (వి.గు.
269) అని వేంకటాశ్వరి ప్రయోగింపఁగా

చట చంద్రికాకారుడు' సు సురభిలేతి
హృదయాది కోఁలయం ప్రయోగింపఁబడిన
ప్రత్యయ విధానకేతుందానికే సురభి
శబ్దస్య పాతాభావాత్. నాప్యయమా
స్యతిగణా. సస్మాత్ 'వహసురభి'ధ
రమ్. ఇతి పాతాంతరమ్ పుస్తకాంతరే
దృశ్యతే తదేవ యుక్తతరమలిక్షేయమ్.
తత్ర తారకా దిత్వాదితచ్ఛబ్దయే
సురభిలేతి ప్రయోగస్య సుసాధ్యత్వాత్
అని చెప్పినాడు. పోతన సురభిపాదన
(10-1-1464) సురభి త కాలగురు
(10-2-1143) అని సురభి - సుభి
శబ్దములను వాడి తక్కిన తెలుగు కవుల
వలె సురభిల శబ్దమును వాడకుండుట
గమనింపఁ దగినది.

కృశిమ (7-4-55) బృహదేమ (4-198)
శిరుణిమ (9-555)

ఇవి 'యనునిచ్ఛ' ప్రత్యయంతములు.
'పుథ్వాదిభ్య యనునిజ్వా (5-1-122) వా
న చట మణిమ సహా వేకారమ్. 'బుతో
హలాదేర్లఘో' (6-4-161) హలాదేర్లఘో
స్యకారిస్య రః స్యాదిహో మేయస్సు తే.
(6-4-155) భిస్య తేస్లోపః స్యాదోషే మే
యస్సు. పృథోర్భృత. పృథిమా - ప్రాథ
వమ్. మృగిణా - మార్దవమ్. వర్ణదృఢ
భ్యః వ్యఞ్చేచ (5-1-123) చాగ్రునిచ్ఛ
కల్లకృమ్ - కుల్లమా. పృథు మృదు ర్భిశి
క్యశి దృఢ పరి శృఢానా మేవ త్వమ్ -
దృఢిణా' అని కలసింది.

నిలిపెన్ తెప్పల బృందిమన్ విశడిమన్
నేర్పింబున్ జూచుకం
బులనా కాళిమ మేఖలన్ దృఢిమ నె
మ్మో మారఁ గాఁ బొండిమన్
బలిమింజన్మల శోభిపాలి గరిమన్
మధ్యంబునిన్ బృంహిమన్
లలితాత్మన్ లఘిమన్ మహామహిమ మే
వన్ బృదుర్వరయ్య. (8-493)

ఇది శ్రీ వామనమూర్తిని గర్భమున
ధరించిన యదితి వర్ణనము. ఇందు 'బలిమి'

శబ్దము వైకృతము. తక్కిన విమనిజంత
ములు.

అత్యేమని జంతములకు నాంతములగు
మనుజసంజ్ఞలకు స్త్రీత్వంబు బహుశంబు
గానగు. (బాల-తత్త్వము-77) మహిమ-
మహిమము; లఘుమ లఘిమము' అని
నిన్నయనూరి.

హంతవ్యఁడు - మంతవ్యఁడు - గంత
వ్యఁడు-రంతవ్యఁడు (7-189)

ఇవి తవ్య ప్రత్యయంతములు తవ్య త్రి
వ్యాసముగా (3-1-96) అని పాణి
నీయము.

గత్యచణమందు (3-181) నీలామం
మందు (10-1-419) క్రియామంచుతి
(19-1-1316)

ఇవి 'తేనవితక్తుంచుప్పణపా'
(5-2-26) అను సూత్రముచేఁ జెప్పఁబడిన
చుంచుప్పణ ప్రత్యయంతములు.

కదన్న (5-128) కదధ్వ (6-234)

కోక త్తక్తుగుషేఽచి (6-3-101)

అజాదాచిత్తరపదే. కుశ్చితో శ్వ-
కదశ్వః.

కదన్నమ-అని సిద్ధాంతకాముది. 'కు+
అన్న' యనునొక 'కు'నకుఁ గవాదేశము
వచ్చి కదన్నమని యేర్పడును.

అకృతాథమ్య (6-224)

అత్యమానే ఖచ్చ (3-2-83) అను
సూత్రముచే ఖచ్ఛ ప్రత్యయము, అయ్యవ
దజంతస్యముమ్ (6-3-67) అనుసూత్ర
ముచే ముమాగమము వచ్చి 'అకృతార
మ్యః' యని యేర్పడును. కృతాదుడ
నని తనకుఁ దాను దలఁచువాఁడుకృతార
మ్యఁడు. కృతాను డను గారేదని
తనకుఁ దానను కొనువాఁ డకృతార
మ్యఁడు.

హస్తాహస్తి (10-1-1318) బాహ
బాహి (10-1-1160) (10-1-1317)
ముష్టాముష్టి (10-2-66)

హస్తేన హస్తేన ప్రహృత్యేదం
యుద్ధమ్ ప్రవృత్తిమ్ - అను విగ్రహమున
తత్ర తే నేదమితి సగూఢే (2-2-27)
అను సూత్రముచే బహువ్రీహి సమాసము
నందు 'అన్యేషా మపి దృశ్యతే' (6-3-
137) అను సూత్రముచే- బూర్వపదాం
తమునకు దీర్ఘము వచ్చి 'ఇక కర్మకృతి
హారే' (5-4-127) అనుసూత్రముచే
సమాసాంతమున 'ఇచ్ఛ' ప్రత్యయము
వచ్చి 'హస్తాఽస్తి' యని యేర్పడును.
శ్రీకృష్ణుఁడు కువలయాపేడములో
యుద్ధముచేయు సందర్భములో నిది
ప్రయోగింపఁబడినది. హస్త శబ్దమునకుఁ
జేయి యని తొండ మని రెండర్థములు
నుండుటచే నిచట హస్తాహస్తి శబ్ద
ప్రయోగము మిక్కిలి రమణీయముగా
నున్నది. బహుశబ్ద ముకారాంతముగాన
'బాహూబాహవి' యని యగును. బాహ
శబ్ద ముకారాంతము కూడ నుండుటచే
'బాహూబాహి' యనునది కూడ సాధుతే.
ఇక ముష్టిశబ్ద ముకారాంత మగుటచే
'ముష్టముష్టి' యని యగును. 'ముష్టా
ముష్టితి పూర్వపదాంతస్య అత్వ మపాణి
దీయ మేవ' యని బాలమనోరమ. పోతన
ప్రాసస్థలమునందు వాడుటచే 'ముష్టి
ముష్టి' యని యన్నను వాధలేదుగాని
నన్నయగారు.

శ్రీమాసుర వీరుల ము

స్తాముష్టి రణచ్చటచ్చటాశబ్దము

(ఆరణ్య - 3-395)

అని యతిస్థానములో వాడినారు.
ముష్టాముష్టిశబ్ద మపాణినియము గాని
యసాధువుగాదు.

వ్యతీహారే చిః పూశ్శోగ్లోఽనచ్యావా
ము. బో. 350) వ్యతీహారే యోహ స్తస్మా
త్ చిః స్యాత్ పూర్వస్య చర్మః స్యాత్.
ఆవానత్వచి ముష్టా ముష్టి - ముష్టిముష్టి.
బాహూబాహవి - బాహూబాహవి.
అచితు-అస్యసి' అని ముగ్ధబోధవ్యాకర
ణము దీనిని సాధించినది.

కచాకరవణములో (10-2-830)

‘కరవణము’ అని బమ్మర పోతరాజు గారు సమాసమునఁ బ్రాసస్థానమున నుపయోగించిరి. ఇది పాణినీయులచేఁ జింత్యము. కాని ముగ్ధబోధ వ్యాకరణమున ‘కరణ - సర్వప’ శబ్దములకు ‘కరవణ - సరిషప’ పదములు రూపాంతరములుగా నీయఁబడిన వఁట! శబ్దభేదప్రకాశమున ‘సర్వప’కు ‘సరిషప’ యనియు కర్షకు కరిష యనియు రూపాంతరములు చూపఁబడినవి. కర్షకువలెనే కర్షణమునకు కరిషణముని యుండవలయును. కరవణముకాక కరిషణమునియే పాఠమేమో! అని శ్రీ సన్నిధానం వారితత్సమ చంద్రిక (పుట-169)

నాపాయమే (8-592)

న + అపాయము. ‘నశ్చర్థస్య నశ్చైస్య సుప్నుపేతి సమాసః’ అను వచనముచే నాపాయ మను రూపము స్థితియగును. —

పతిభిక్షాం మమదేహి (8-654)

చతుర్థీ సంప్రదానే (2-3-13) అను నూత్రముచే ‘మహ్యాందేహి’ యని యుండవలయును. కాని షష్ఠి సర్వవిధక్తులకు వచ్చునను వైయ్యకరణుల యభ్యుసంజ్ఞ యుండుటచే ‘మమ దేహి’ యనుప్రయోగము కూడ సాధువు. అందువల్లనే తిగు పతి వేంకట కవులు కూడ బాలరాచాయణ నాటకములో—

‘పతిభిక్షాం మమదేహి’ యంచు నెవనిం బ్రార్థించె బాలోమి (9-అంక) అని ప్రయోగించిరి.

దేవధాని (8-458)

నిర్దరధాని (8-478)

ధాని యనఁగా స్థానము. ‘ధానీ - స్త్రీ - ధాన జీవ’ అని శబ్దార్థ కాస్తుధిము. ఈరహస్యము తెలుపుటకే పోతన గారు రాజధానివలెనే దేవధాని, నిర్దరధాని యని ప్రయోగించిరి.

బంగారు మయము (9-45)

ఇది ‘మయట్’ ప్రత్యయంతము.

తిక్కనగారు ప్రేవుల మయము, ప్రోవుల మయము నని వాడఁగా బోతనగారు బంగారు మయము గావించినారు.

ఉదయట్ (1-248) (1-317) (1-413)

అయధాతు వాత్మనే పదియగుటచే ‘నుదయహస’ యని యుండవలెను. కాని ‘ఉదయతి వితతోర్ధ్వ రశ్మిరక్షా’ (శి. వ. 4-20) అని మోక్షముఁడును, ‘స్థానమన్విరోధక సంధి’ (అ. రా. 1-50) అని మురారియూఁ బ్రయోగించిరి. ‘అథ కథమ్?’ ‘ఉదయతి వితతోర్ధ్వ రశ్మిరక్షా’ ఇతి మాఘః ఇట కిట కటి ఇత్యత్ర ప్రక్షిప్తస్యభవిష్యతి. యద్వా అనువాత్తేత్వ లక్షణమాత్మనే పద మనిత్యమ్ అని కాముని. కాబట్టి పోతన గారియదయప్రయోగములు నిర్బాధములు.

భవతి ధాతు నెట్లు భావార్థమై సర్వ ధాతు గణమునందుఁ దనరు నట్లు (10-1-591)

‘ఇక్ స్తిపా ధాతునిర్దేశే’ యనువార్తకముచే భవతి ధాతువని ప్రయోగింపఁబడినది. భూవాదయోధాతవః (1-3-1) అను నూత్రముచేఁ క్రియావాచులగు భౌదులకు ధాతువులనిపేరు. పాణినీయ ధాతుపాఠములో భౌది - ఆదాది - జుహోత్యాది-దివాది - స్వాది-తుదాది - రుధాది - తనాది క్ర్యాది-చురాదు లను నామములతోదశగణములు సుమారు 2000 ధాతువులు గలవు. ఈ ధాతువులలో ‘కృభ్వస్తి’ ధాతువులు ముఖ్యములు. ఈ మూడింటియందును భూ ధాతువు ముఖ్యమైనది. అందువలననే పాణిని భూ ధాతువుతో ధాతుపాఠమును మొదలు పెట్టి నాఁడు భూ-సత్తాయామ్’ భూ ధాతువునకుండుట యని యర్థము. సత్తయనగా నిచట నాత్మభరణము. ‘ఆత్మాన మాత్మనా బిభృద స్తీతివ్యపదిశ్యతే’ యని భర్తృహరి వాక్యపదీయము. ‘అస్తి ఆత్మానం బిభర్తి సత్తాం భావయతితి యావత్’ అని

హేలా రాజ వ్యాఖ్యానము. ‘ఆత్మభరణ వచనో భవతి’ అని కైయటుఁడు చూధవీరు ధాతు వృత్తిలో—

సత్స్విపి బహుష్వర్థేషు ముంగలిక త్వాత్, సు ప్రసిద్ధ త్వాత్, స్వపదార్థ వ్యాపిత్యాచ్చ సత్తాయానిర్దేశః కస్తతిః ఉక్తిం చ భాష్యే - ‘న సత్తాం పదాఙ్గో న్యభివరతి’ ఇతి హరిణః పుష్కమ్ - సంబంధి భే గాత్ సత్తేన

భిద్యమానా గ వాదిషు ।

జానిరిష్యుచ్చతే తస్యాం

సచ్యేశబ్దా వ్యవస్థితా

తాంస్యాతి పదికారంచ

ధాత్విర్ధిం చ ప్రచక్షితే । ఇతి ముంగలిక త్వముపి ప్రసంగాత్ సత్తాభ్యస్య పరబ్రహ్మణః స్మరణేన, ఆణో భువో నిర్దేశో మహావ్యాప్తాతి స్మరణేన ముంగలిక త్వాత్ । సర్వ ధాత్విర్ధివ్యా వ్యార్థాభిధాయిత్వాత్ ‘భూవాదయోధా తవః’ ఇతి ప్రసంగాత్. భూవాది శబ్దస్య సాధుత్వ బాధ హేతుత్వా చ్చ కృభ్వ స్తయోహీ క్రియాసామాన్య వచనాః సామాన్యంచ విశేషేషు ప్రత్యేకం పరి సమాప్యతే. ఆత్మ భ ర ం చ

వాకానిష్వ ప్యస్తీతి భ్వస్త్యో క్రియా సామాన్యవాచిత్వమ్. అని విగ్యారణ్య స్వామి వివరించిరి. ముంగళ ప్రదమగుటచే తను, సు ప్రసిద్ధ మగుటచేతను, సర్వ పదార్థ వ్యాపకత్వము కల దగుటచేతను సత్తారముగల భూ ధాతువు ముందు నిర్దేశింపఁబడినది. నిత్యసత్తిగల పరబ్రహ్మము యొక్క స్మరణముచేతను, ‘భూర్భువః సుమః’ అను మహావ్యాప్తాతులలో మొదటి దగుటచేతను సర్వ ధాత్విర్ధములు నం దిమిడి యుండుటచేతను భూ ధాతువు ముంగళ ప్రదము కృభ్వస్తి ధాతువులు మూఁడును సర్వక్రియా సామాన్యవచనములు. తెలుఁగులో ‘నుండు’ ధాతువు వలెనే సంస్కృతములో ‘భూ’ ధాతువు సర్వక్రియా సామాన్యవచనమని భావము. దీనినంతిటిని మనస్సులో నుంచుకొని—

నామతోడమూర్తిమంతుడై యొప్పురు
గలఁడతందు నిఖిల గణములందు
భవతి ధాతు వెట్లు భావార్థమై సర్వ
గణమునంగుఁ దనరున్లు.

(10-1.591)

అని పోతనగారు ప్రయోగించినారు.
ఇది శుభుఁడు శ్రీకృష్ణ మాహాత్మ్యమును
జెప్పిన సందర్భములోనిది. భూధాతువు
సర్వధాతుగణములందు వ్యాపించి
యున్నట్లే శ్రీకృష్ణ పరమాత్మ సర్వధాతు
గణములందును వ్యాపించియున్నాఁడని
భావము. ఇది పోతనగారి సాంకేతికముగాని
మూలములోనిది గాదు.

సర్వమేమిటి భూతానాం

భావార్థో భవతి స్ఫుటితః (10-14.57)

అని మూత్రమే మూలమునందుఁ గలదు.
పోతనగారు మహాభాష్యాంత వైయాక
రణములకు కింతికంఠైఁ బ్రయోగ మేమి
కావలయును? కికారాది పంచరగ్ధాత్మ
కణములయిన స్పర్శకణములను జీవుండును
కికారాది సర్వాకృతకంఠైఁ దేహమును
సూక్ష్మకణములను శవసహస్వర్గరూప చతు
ష్టయ రూపకణములగు నింద్రియకణములను
కంఠస్థకణములగు యరలసయను వర్ణకణములు
పక్షాది సప్తస్వరూపకణ నాత్మకకణము
నయిన శబ్ద బ్రహ్మకణము జనుర్యుభుని
నీలావిశేషకణమున నుత్పన్నం బయ్యెన్వక్తా
వ్యక్తింబై వైఖరీప్రణవాత్మకంబైన శబ్ద
బ్రహ్మకణమునందు బరమాత్మ యవ్యక్తాత్మ
కంఠైఁ దగుటంజీసి పరిపూర్ణుండు (౪-౪8౪)
ఈవచనమునందు స్ఫోటనాదమునకుమూల
మైన శబ్దబ్రహ్మము ప్రతిపాదించఁ బడినది
స్ఫోటతత్త్వము పాశ్చాత్యపదీయ - భూషణ
సారమంజూషా - స్ఫోటనాదాది గ్రంథ
ములం దను సంధేయము.

మధ్యమాన (1-68) దృశ్యమాన 1-187
సంపద్యమాన, వికీర్యమాన (1-251)
మొదలగు శానజంతములు, కుంభత్ 1-220
ప్రేంత్ (1-246) కింజత్ (౩-808)
ఆగమిష్యత్ (8-421) మొదలగుశత్రంత

పా న శ ల - ఖ య్యాం త త్త్వం

- శ్రీ పోతనపెద్ది రాధాకృష్ణమూర్తి, ఎం. ఏ

కొత్తనీటిని చేర్చుకొని తర
గట్టనది వలె ఎట్టి జాతియు
ముందు కేగిన యంతకాలము
మాను పూవులు ఆరు కాయలు.

సమదర్శనం

ఒక జాతి అభ్యున్నతికి డాక్టర్ సి.
నారాయణరెడ్డిగారు చెప్పిన సూత్ర
మిది మనం ఈ సూత్రాన్ని జాతి సర్వ
వ్యాప్తికి ప్రతిబింబ ప్రాయమైన సాహిత్య
వ్యాప్తికి గూడ అన్వయించుకోవచ్చును.

మన ఊహకందని కాలంనుండి ఈ
వికాల మైన భూమిమీద అనేక మహా
కవులు జన్మించారు. అనేక కావ్యాలు
రచించారు. కవి ఏకాలానికి చెందినవాడై
నప్పటికీ, గ్రంథం ఏభాషలో వ్రాయ
బడినప్పటికీ, అందులోని సార్వకాలిక
మైన, సార్వజనీన మైన విషయాలను
మనం నిస్సంకోచంగా మన భాష
లోకి అనువదించుకోవచ్చును. మన
ఆంధ్ర సాహిత్యం అనువాదం తోనే

ములు, బంభ్రమించు (7-16) జాజ్వల్య
హాస, జంఘన్యహాస, చంక్రమ్యహాస
(7-285) మొదలగు యజంతిములు; ఘణ
ఘజానుహాస, లవిత్రాయహాస, లాంగ
లాయహాస, చంద్రరేఖానుహాస (7-
285) మొదలగు నామధానువులు,
పోతనకు వ్యాకరణశాస్త్రముపై నెం
డుభికారముగలదో నిరూపించుచున్నవి.
పోతనభాగవతిములో వ్యాకరణ రహస్య
సప్రయోగము లెన్నియో గలవు. దిక్రవి
దర్శనముగాఁ గొన్ని చూపబడినవి.

(స శేషము)

ప్రారంభమైందనే విషయాన్ని మనం
ఇక్కడ స్ఫురణకు తెచ్చుకోవాలి.

క్రీ. శ. 19 వ శతాబ్దపు ఉత్తరా
ర్థంలో ఆంధ్రసాహిత్య చరిత్రలో ఆధు
నిక యుగం ప్రారంభమైంది. సాంకేతిక
పరిజ్ఞానం అభివృద్ధి చెంది, దేశదేశాల
మధ్య రాకపోకలు ప్రచుర మైనై. మన
వారికి విదేశీ సాహిత్యాన్ని చదివే అవ
కాశం లభించింది. సాహిత్యాన్ని చదివిన
మనవారు కొందఱు ఆ గ్రంథాలలో
కొన్నింటిని మనభాషలోకి అనువదించారు.

ఆవిధంగా పరభాషలనుండి మన
భాషలోకి అనువదించబడ్డ గ్రంథాలలో
ఉమ్రఖయ్యాం వ్రాసిన 'రుబాయతు'
ఒకటి.

ఉమ్రఖయ్యాం క్రీ. శ. 1048 వ
సంవత్సరంలో పర్షియా దేశంలోని నిషా
పూరు గ్రామంలో జన్మించాడు. ఉమ్ర
ఖయ్యాం అనేది ఆయన అసలు పేరు
కాదు. తఖల్లుస్ నామం. (Pen-name)
ఖయ్యాం అసలు పేరు గిరూసుద్దీన్
అమిల్ ఫతహ్ ఉమ్రబీన్ ఇబ్రాహీం.

ఖయ్యాం దాదాపు 500 నుండి 900
వరకు రుబాయీలు వ్రాసి వుంటాడని
పరిశోధకులు అంచనా వేశారు. తెలు
గులో తేటగీతిలాగా పారసీక భాషలో
రుబాయీ చాలా చిన్నదిగా వుండే
ధంగోభేదం. ఖయ్యాం పారసీక భాషలో
వ్రాసిన రుబాయీలను Edward
Fitzgerald అనే అతను ఆంగ్ల
భాషలోకి అనువదించాడు. రుబాయతు
కున్న అనువాదం లన్నింటిలోనూ దానిని
ప్రశస్త మైనదిగా బహుభాషా కోవిదు
లైన విమర్శకులు భావిస్తున్నారు.

ఇక తెలుగు విషయానికి వస్తే, పానకాల అనే పేరుతో దువ్వూరి రామిరెడ్డి గారు, మధుకాల అనే పేరుతో రాయప్రోలు వేంకటసుబ్బాకావుగారు, ఇంకా చలం, ఆదిభట్ల నారాయణదాసు, మాధవపెద్ది బుచ్చిసుందరరామకృష్ణి మొదలైన వాళ్ళు ఆ రుబాయిలను అనువదించారు. వీటిలో దువ్వూరి వారి పానకాలకున్న స్థానం ప్రత్యేకమైనది.

ప్రస్తుతం పానకాలను ఆధారంగా తీసికొని, ఖయ్యాం తత్త్వాన్ని గురించి, రామిరెడ్డిగారి కవితా సౌందర్యాన్ని గురించి స్వల్పంగా వివరిస్తాను.

ఖయ్యాం ఈ ప్రపంచాన్ని ఒక సత్యంలాగా భావించాడు. దానికి రెండు వాళ్ళున్నాయి - ఉదయసంధ్య, సాయం సంధ్య. ఈ సత్యంలోకి అతి సామాన్య లతో పాటుగా మహారాజుల్లాంటి వాళ్ళునైతే వస్తున్నారు. ఈ ప్రపంచంలో గల గుఖసముదాయంలో కొంతమాత్రమే అనుభవిస్తున్నారు. తమతర్వాత రాబోయే వాళ్ళకు చోటిస్తూ ఎక్కడికో వెళ్ళిపోతున్నారు. ఖయ్యాంచేసిన ఈ ఉహ దువ్వూరి వారి భావనాలోకంలో వివరించి వివరించి, అనేక సాగసుల్ని సంతరించుకొని ఒక ఉత్పలమాలగా రూపు చెందింది.

అంతములేని ఈ భువన

మంత పురాతన సౌందర్యకాల : వి

క్రాంతి గృహంబు, నందు నిరు

సంజలు రంగుల వాకిలిలో, ధరా

క్రాంతులు పాదుషాలు బహ

రాం జమిషీదులు వేసవేలుగా

గొంత గుళించి పోయి రెం

కోపెరవారికిఁ జోటా సంగుచున్.

ఈ పద్యాన్ని చదువుతుంటే, పోతన బలిచక్రవర్తి చేత 'కారేరాజులు, రాజ్యములో గలుగవే, గర్వోన్నతిం బొందరే,

నారేరే? ...' అంటూ అడిగించిన ప్రశ్న గుర్తుకు వస్తుంది. (భాగవతం, 9-589).

ఖయ్యాం ఇంకొకచోట ఈ ప్రపంచాన్ని చందరంగంలో పోల్చాడు.

ఇల చందరంగ, మందు జరు

రెల్లరు పావు; లహస్సులన్ నిశల్

దెలుపును నల్పుగిల్పు, కద

లించును రాజసుబంతుఁ దక్కుపా

వుల విధియాటకాడు; పలు

పోకలఁ ద్రిప్పును గల్గుమాయు, న

వ్వల నొకటొక్కటిం జదిప

వై చునగాధ సమాధి పేటికన్.

ఇందులో ఖయ్యాం జీల్చి పావులతో పోల్చటం బౌద్ధసంబంధితంగా వున్నది. చందరంగం అంటే కుంభమోగించే పావుల్లో కొన్ని శక్తి మంతమైనవి. మిగిలిన కొన్ని వాటికన్న బలహీనమైనవి. పావులెంత బలవంతమైనవైనప్పటికీ, ఆ బలంతో నిమిత్తం లేకుండా ఆటగాడు నడిపించినట్లుగా నడవవలసిందే తప్ప, వాటికి స్వతంత్ర ప్రతిపత్తిలేదు. అదే విధంగా మానవులలోనూ రకరకాల వాళ్ళున్నారు. ధనవంతులు, ధనహీనులు, బలవంతులు, బలహీనులు, ఇంకా పెక్కు రకాలవాళ్ళు. వీళ్ళందరూ విధి చేతిలో కీలుబొమ్మలే! అతను నడిపినట్లుగా నడవవలసినవారే గాని, స్వతంత్రులు కారు. ఈపద్యంలో రెడ్డిగారు ప్రయోగించిన, 'విధి యాటకాడు, అగాధ సమాధి పేటిక' అనే రూపక సమాసాలు ఖయ్యాం భావాలకు తెలుగు జీవం పోసిస్తే.

విశ్వనాథ వారిపేరు చెప్పగానే కిన్నెర, నందూరివారి పేరు చెప్పగానే యెంకి లాగానే ఖయ్యాం పేరు చెప్పగానే మనకు సాఫీ గుర్తుకు వస్తుంది. సాఫీసమేతుడైన ఖయ్యాం ఒక శృంగార వ్యసని, మధుపాన ప్రియుడు, అతనికి సాఫీ, మధువు - ఈ రెండూ వుంటే

చాలు. ఈ లోకంలో పనేలేదు. వారిద్దరి అనుబంధాన్ని గురించి రామిరెడ్డిగారు అపూర్వంగా చిత్రించారు.

కొసరు నిర్మిరంబు సుర

కాంతలు నాకిము నందు నుందు రం

చాస పడంగ నేల? ఇల్లి

నూ! తొలి సంజల నీవు వోయు ద్రా

క్షాసక మానదీజలము

నంతటి కన్నను దీపుగాదె? నీ

దాసులు పాదుషాలను వ

దంతయె చాలదె రూపు నల్పుగన్.

ఇందులో 'నీ దాసులు పాదుషాలు' అనే ఒక్క వాక్యంలో సాఫీ అసమాన సౌందర్యాన్ని, ఆవిడ గడుసు వనాన్ని అమిచ్చారు రెడ్డిగారు.

సాఫీమైన సరిసంపదలను 'బట్టి మానవుల మధ్య ఏర్పడిన అంతరాలను గురించి పట్టించుకో లేదు ఖయ్యాం. ఖయ్యాంకున్న ఈ తత్త్వానికి రెడ్డిగారు ఈవిధంగా అక్షర దర్పణం వట్టారు.

నీనూ నేనను తారతమ్య మిహవం

లే గాని, భూగర్భ ర

త్నావాసమున లేదు, దర్జునుడు, పు

ణ్యాస్మందు, భిక్షార్థయున్,

శ్రీవాల్మీకీ ధురం ధనుండు నొకటే

శ్రేణిన్ సుఖాసీనులై

నూవిందున్ భుజియింతు, రంతగనలే

మామ్మత్తికన్ భేదమున్.

ఇక్కడ రామిరెడ్డిగారు ప్రయోగించిన క్రమాలంకారం చాల అర్థవంతమైనది. 'మృత్యువు తన చిల్లనిచేతిని రాజుల తలమీద, సామాన్యుల తలమీద కూడ సమానంగా వుంచుతుంది' అని అంగ్లకవి J. Shirley వెలిబుచ్చిన అభిప్రాయం ఖయ్యాం అభిప్రాయంతో ఏకీభవిస్తున్నది

ఖయ్యాం గొప్పవేదాంతి, ఒకసారి విచిత్రమైన సంఘటన ఒకటి జరిగింది. ఖయ్యాం కుమ్మరి బజారు గుండా వెళుతున్నాడు. ఆ సమయంలో ఒక కుమ్మరి బంక మట్టిని గొండా పాకం వచ్చేట్లుగా త్రొక్కుతున్నాడు - కుండలు చేయటానికి. అప్పుడా మట్టి ముద్ద కుమ్మరిని చిన్నగా మందలించింది అన్నా! కాస్త మెల్లగా తొక్కవయ్యా! వెనుకటి కోజల్లో నేనుగూడ నీలాగా అందంగా ఉండేవాడినే అని. ఈ సంఘటనకు రామిరెడ్డిగారు ఈవిధంగా మనోజ్ఞుడైన రూపకల్పన చేశారు.

నిన్నటికోజు కుమ్మరిని
నేరను గొంటి బజారు వీధిలో
మన్నెక ముద్దఁ జేసి మడమం
జెడ ద్రొక్కుచునుండ వానితోఁ
దిన్నగ మందలించె నది
దీవత 'మెల్లఁగ కల్లఁ ద్రొక్కు మో
యన్న! యెటుంగ వే నను? నొ
కప్పుడు నీవలె నందగాడనే'

'జాతస్య మరణం ప్రావం' అన్నట్లు పుట్టిన ప్రతిజీవి మరణించి మట్టిలోకి లిపి పోవలసిందే! అందుకే ఆ మట్టిముద్ద 'ఒకప్పుడు నీవలె అందగాడనే' అన్నది. మట్టిలో మానవుడిని చూసిన మహనీయుడు ఖయ్యాం.

ఖయ్యాం నాస్తికుడు అంటారు కొంతమంది. కాదు ఆస్తికుడు అంటారు మరి కొంతమంది. కాని, ఆ కొంతమంది అన్నదీ, ఈ మతకొంత అన్నది ఏదీ సంపూర్ణంగా సత్యం కాదు. అత సొక్కొక్కసమయంలో నాస్తికుడుగా కనిపిస్తాడు. ఒక్కొక్కసమయంలో ఆస్తికుడుగా దర్శనమిస్తాడు. ఖయ్యాం కన్న ఈ పరస్పర విరుద్ధమనస్తత్వాలను రెడ్డిగారు దేనికి దాక్షిణ్య చక్కగా విశ్లేషించి చూపారు.

ఒకసారి ఖయ్యాం మసీదుకు వెళ్ళాడు. సాటి మహమ్మదీయులందఱు ఖయ్యాన్ను చూసి సంతోషించారు. నమాజుకు ఆహ్వానించారు. నాళ్ళకు ఖయ్యాం ఈవిధంగా సమాధానం చెప్పాడు. 'నేను నమాజు చేయటానికి మసీదుకు రాలేదు. ఇంతకు ముందు ఇక్కడకు వచ్చినప్పుడు నాక చెప్పలగత కాజేసుకొని వెళ్ళాను. అవి అరిగి, చిరిగి పనికిరాకుండా పోయివై. అందుకని ఇంకొక జత దొంగిలించుకొని వెళదామని వచ్చాను. మీరు మరణించిన తర్వాత ఈ చెప్పులు మీ వెంటరావు. అట్లాకే మీరు చేసే ఈ నమాజుగూడ మీ వెంటరావు.'

ఈనందర్భానికి రెడ్డిగారు చక్కని పద్యాకృతిని కల్పించారు.

ముహపు మసీదు వాకిటకు
ముచ్చెలు దొంగిలిపోతి; గ్రాతవై
చినికెను; సేదననన్ మరిలఁ
జెప్పల కోసము వచ్చినాడ; నె
మృతము పెడంగ నియ్యెడ న
మాభాగరింపఁగరాను, నపు చ
చ్చిన యెడ నీడిపోయెదవు
చెప్పలవోలె నమోగా వైతనున్.

ఇక్కడ ఖయ్యాం పరమనాస్తికుడుగా కనిపిస్తాడు; ఒకచోట పరలోకానికి సంబంధించిన ప్రస్తావన వచ్చినప్పుడు 'పరము గిరమ్ము దానితలపై దోసెయి మన్నుఁ జల్లి...' అంటాడు ఖయ్యాం. ఇక్కడ రెడ్డిగారు పరము అనేపదానికి సందర్భంలో ప్రయోగించిన గిరము అనే పదం ఖయ్యాం నాస్తికత్వానికి పరాకాష్ఠ.

అట్లా అని ఖయ్యాం నాస్తికుడు అనటానికి కలులేదు. 'ఈజీవితాన్ని తగినంత తుడి దగ్గజనుండి అప్పుగా తెచ్చుకొన్నాను. ఇప్పుడు వచ్చినట్లుగా అందు

వించాను. అతని పైక మతనికి చెల్లించటానికప్పుడైనా సిద్ధంగానే వున్నానంటాడు. ఈవిషయాన్ని రామిరెడ్డిగారు సమర్థంగా చెప్పారు.

.....ప్రాణము దైవము వద్దనొడ్డి చే
హారమున కప్పు గొంటి; ఋణ

మంతయు నిమ్మని తొక్కదట్టికన్
సరసర హేమ నిష్కముల

సంచులు ముందట విప్పిపోవెదన్.

ఈ భూమిమీద ఎంతోమంది పంచాంగ కర్తలు, మతంతో మంది జ్యోతిశాస్త్ర వేత్తలు జన్మించారు. వారి నందఱిని పేరు పేరునా గుర్తుంచుకొంటున్నామా? లేదు. ఉమ్రఖయ్యాంని ఈ నాటికీ స్మరించు కొంటున్నాం గదా! దానికి కారణమేమిటి? 'అతను కవి కావటమే' అంటారు రెడ్డిగారు. ఈమాట ప్రత్యక్ష సత్యం.

పంచాంగమ్మును సంస్కరించు గణిత
ప్రావీణ్యమున్నన్, నలా
మంచున్ సజరు హాసీ ప్రితి మెయిన
కర్ధాననం కిచ్చి మ
న్నించం గల్గియు, గ్రీకుశాస్త్రముల పాం
డిత్యంబు నార్జించియుం
గాంచం గల్గుట నేటి కీర్తికపివే
కాకుండిన్ ఖయ్యామా!

శ్రీవ్యూరి రామిరెడ్డిగారి పానకాల ఆంధ్ర సరస్వతి అమూల్యాభరణం. మణి వలన వలయం, వలయం వలన మణి అందగించినట్లుగా ఖయ్యాం వలన రామిరెడ్డిగారు, రామిరెడ్డిగారివలన ఖయ్యాం - ఇద్దఱు కీర్తిమంతులయ్యారు. ఆంధ్ర పానకలోకానికి చిరస్మరణీయ అయ్యారు.

(ఆకాశవాణి - విజయవాడ కేంద్రం వారి సౌజన్యంతో)

నచన కవితా ప్రస్థానంలో మనో మైలురాయి

నాగభైరవవారి 'వెలుతురు స్నానం'

- శ్రీ ధూర్జటి వేంకట బాలాజి.

మహాకవి శ్రీశ్రీతో ప్రారంభమైన వచన కవితా ప్రక్రియ కుండుర్తితో రాటుదెలి తిలక్ తో పరిణతిచెంది, ఆధునిక సాహితీ ప్రపంచంలో ఒక విమూర్త స్థానాన్ని పొందగలిగింది. అటువంటి వచన కవిత కొలుకు కృషిగావించిన ఆధునిక కవులలో నాగభైరవ కోటేశ్వర రావు గారికి సముత్తమైన స్థానముంది. అభ్యుదయ కవిగా, వచన కవితా ప్రక్రియా ధురంధరుడుగా, కవనవిజయ ప్రక్రియా విశిష్టుడుగా ఆయన స్థానం గణనీయమైనదే. ఇటీవల కొద్ది సంవత్సరాల క్రిందటివరకు ఆయన వెలువరించిన కవితా ఖండిక లన్నింటినీ సమక్షాన్ని ప్రచురింపబడిన కవితా సంకలనంలో ఒకటి 'వెలుతురు స్నానం'.

ఈ కావ్యానికి 'వెలుతురు స్నానం' అని పేరుపెట్టడంలో ఒక విశేషముంది. ఈ కావ్యంలోని కవితా ఖండికలలో ఒకటి పేరు 'వెలుతురు స్నానం'. ఈ పేరు పాటిల్లో ఇది పెద్దదీ, విలువైనది కూడా. అందులో ఆయన-

'నిబిడాంధకారం నుంచి

నిశ్శబ్దం నుంచి

నిరాశనుంచి

నిస్పృహనుంచి

ఒక్కసారి లేచాను

దిక్కులన్నీ కలియజూశాను

లోకం

నిద్రి నటిస్తూ మేలుకొనే ఉంది

క్షుద్రభావాల దరిద్రరాశాల

స్లోకన్న ఉచ్చాస నిశ్వాసాలుగా

ఉద్భుత్తానే ఉంది

ఉక్కపోస్తున్న ఆకాశంలో

వేలాడుతోంది వేనుచుక్క

ప్రసవవేదనలో మునిగింది

ప్రపంచం పూల మొక్క

తూర్పునుండి వీధి

తోరణ కాంతిధార

వైపుగా వచ్చింది

సందిల్లో బంధించుకొని

నన్ను వియత్తలానికి చేర్చింది'

-అంటారు. దీన్ని నిశితంగా పరిశీలిస్తే

మనకు ఎన్నో అంశాలు గోచరిస్తాయి.

నిబిడాంధకారం నుండి, నిస్పృహనుంచి

లేవటం అనేది మానవధర్మం. ఏదో అశించి

మానవుడు తన పయనం సాగిస్తాడు.

ఆపనయనం అతనికి ఎప్పుడూ ఆకాశన

కంగానే ఉంటుందని భావిస్తాడు.

'Man leads by hope' అని

ఆంగ్లంలో ఒక నూక్తి ఉంది. మనిషి

ఎప్పుడూ ఆశతోనే జీవిస్తాడు అని

సమాజం. ఆశ లేకపోతే మనిషి మనుగడే

లేదు. ఆ ఆశతో ముందుకు వెళ్ళే అతనికి

అంతా సుగమంగానే కనిపిస్తుంది.

లోకంలోని యధాగతిని అభ్యుదయ

భావంతో పరిశీలిస్తూ, తనకు మిక్కిలి

అనుకూలంగా మార్గాన్ని అనుకూలం

చేసుకుంటూ ముందుకు వెళ్ళాలనే కవి

భావం ఇందులో ఉంది. ఈ ఖండికలోనే

ప్రసిద్ధకవి 'తిలక్' కవిత్వపు ఛానులు

తొంగిచూస్తూ... ఆ ఖండికలోనే-

'బుద్ధుడు, వేటో, నాక్రటిక

లింకను మహాత్ముడు జీసస్

సీతాగీర్వాణియో ఖురాను జెండక్స్తా

ఇంకా నాకు తెలియన

నామ మెరుగని

వెలలేని త్రిపురనేని రామస్వామిలు

వీరశలింగాలూ, పోపులూ

భారరహిత సితిలో

పైమెట్టుకు చేరుకొన్నారు

అక్కడ వెలుతురు సరోవరం

కాంతి జల మహావనం

-అంటారు. ఇందులో ఆధ్యాత్మిక

మార్గం ద్వారా లౌకిక ప్రపంచంలోని

సహజమైనస్థితి మెరుగైన దని శలప దానికే వాదనలుగా ఆఖండిక వివరి రిస్తుంది. ఆఖండికలోనే చివరగా-

'నాకు

కులాల కుడ్యాలు లేవు

మతాల మాధ్యాలు లేవు

కొలబడ్డలు సరిహద్దులు

నిమ్నోన్నతాలు లేవు

నేను నింగిని, నీరధిని

నేను మానవుణ్ణి

పరిపూర్ణకిరణ సుగోహ

ప్రచండ భావణ్ణి

రండి రండి లేచి రండి

నా ఆసుగులు సాగి రండి

ఒక్కొక్కమారు సాగివచ్చి

వెలుతురు స్నానం చేసిపొండి'

-అని పలికిన మాటల్ని బట్టి నాగ

భైరవవారి లోని విశ్వమానవ దృక్పథం

ఏమిటో మనకు విశదీకరింప బడుతుంది.

'నేను మానవుణ్ణి' అన్నప్పుడు మానవతా

వాదంపట్ల ఆయనకు ఎంతటి బలమైన

విశ్వాస ముందో మనకు అర్థమౌతుంది.

అభ్యుదయ కవులందరికీ ప్రధానమైనది

సామ్యవాదం కాని. 'మానవతావాదం

కాదు. మానవతా దృక్పథాన్ని అలవని.

చుకొన్నవాడూ సామ్యవాద కవికాదు.

'తిలక్' వలే నాగభైరవ కూడా మానవ

తాతత్వాన్ని తనకవిత్వం ద్వారాప్యక్తిం

దీసిపట్టుగా మనకు తోస్తుంది. కావ్యా

నికి దీప్తిని కలిగించే ఖండికలో ప్రస్తుతి

'వెలుతురు స్నానం' కూడా ఒకటి.

ప్రస్తుత కావ్యంలో చెప్పకొన దగిన

మరొక ఖండిక శీవన వ్యాకరణం. జిపి

తాన్ని వ్యాకరణంతో సమన్వయించి

కవిత్వం రచించడం నాగభైరవ వారి

శక్తి సామర్థ్యాలకు ప్రతీకగా గ్రహింప

వచ్చును. అందులో ఆయన

'ఆర్జన ఆర్థానుస్వారం

ఆస్తిభాక్తానుస్వారం

బహుప్రహీనమాసౌల

విగ్రహవాక్యాల సారం
బ్రతుకులో నేను చేరనోచుకొని తీరం
జీవితంలో నా తప్పులవలంనతం
చేసి తెలుగు మాప్టరికి
ఈ దేది కావ్యసూధాలహరి
వ్యావహారికము గ్రాంథికముగాని
వాక్యాలు దిద్దడం మాత్రం తప్పనిసరి
కష్టాల ఆదేశము
కన్నీళ్ళ ఆగమము
జన్మంలో నాదికాని
పరాయిదైన తత్సము
కాదంటే తద్భరము
కాలేజీలో నా వేషం దేశ్యం
అంటారు ఖత్త ఒక్క తెలుగు
మాప్టరికి ఈ ఖండిక ప్రతీకగా నిలు
స్తుంది విద్యాలయాలలో అన్నింటికంటే
పీనంగా చూడబడింది తెలుగు మాప్టరు
బ్రతుకు. అది కవిత్వంగా పరిశీలించి
వ్యాకరణ యుక్తంగా సమన్వయిస్తే
ఏకధంగా ఉంటుందో ప్రస్తుత ఖండికలో
వివరించారు శ్రీనాగభైరవవారు. ఇక
జీవితంలోని ఆకావాదాన్ని వ్యక్తంచేయ
డానికి 'వల' అనే ఖండిక ప్రతీకగా
నిలుస్తుంది. ఆశ ఎంత బలమైనదో అది
మనుషులచేత ఎంత పనైనా చేయిస్తుం
దనడానికి గుర్తుగా, ప్రస్తుత కవిత్వ ఖం
డిక 'వల'ను పేర్కొనవచ్చును. ఆశను
గురించి; నేను ఎంతకు నుండే వివరిం
చాను. ఆ భావం వచ్చేటట్లుగానే
ప్రస్తుతకవి శ్రీనాగభైరవవారు.
'ఆశయన చూట్టాగా అల్లుకొన్న వల
అందులో జీవితం కన్మని కల
నిన్న నువ్వను కన్నావు
ఇవాళ ఏదో సాధిద్దామని
వాళ్ళ అనుకున్నావు
రేపేదో పొడి చేద్దామని
ఎల్లండివే ఎప్పటికీ తంటే
వాయిదావల్లలేదు ఘాయదా
ఈక్షణం - ఇదేక్షణం ఎంతైనాచేయదా
అని తన 'వల' అనే ఖండికలో కవి
పేర్కొన్నారు. 'ఆశ' మన చుట్టూ అల్లు

కొన్నవల, అందులో జీవితం కన్మనికల
అన్నమాటలు అక్షర సత్యాలు. 'వల'
అంటే సమస్యల వలయం అనే అర్థం
కూడా మనం స్వీకరింపవచ్చును.
ఇక 'నాగభైరవ' వారి కవిత్వానిక
నిర్వచనం చెప్పే మరొక కవిత ఉంది.
దాని పేరు 'ఎక్స్ప్రెజ్ మి' అందులో
ఆయన తన కవిత్వతత్వాన్ని గురించి విశ్లే
షిస్తాడు.
'కమిటెడ్ కవిత్వం కాదు నాది
కమనీయం కాకపోదు నావీధి
నా వీధిలో
అందమైన అమ్మాయిలను - అనాకారి
అశ్వాసులను ప్రేమిస్తారు
అందాలకు అపవాదాలు
భేదంలో మోగాలు
నా పథంలో
కవిత్వపురహసాస్యాలు చాక్కునే దిక్కులు
విరిగిపోయిన పాపాల్ని రెక్కలు
అరిగిపోయిన పాపు కోళ్ళ రెక్కలు
'మావాస్య గగనంలో మిడి మేలపు
చుక్కలు'
అని వ్యాఖ్య నిస్తారు. కమిటెడ్ కవి
త్వం కాదు నాది అన్నప్పుడు ఆయన వ
జాలకు లో బడకుండా కేవలం కవిత్వం
కొంతకు రచనలు చేస్తున్నట్లుగానే మనకు
పరోక్షంగా చెప్పక చెప్పినట్లుంది.
'కవిత్వం కొంత' అన్ననూత్తర విశ్లేష
శ్రీనాగభైరవ వారికిబాగా తెలిసినట్లుగా
తోస్తుంది. 'అమృతం కురిసినరాత్రి కవిత్వ'
ఖండికల సంపుటిలో కవి శ్రీ దేవరకొండ
లంగంగాధర నిలక పేర్కొన్నట్లుగా
'ఇజమ్' ఇంప్రిజన్లే ఇంగితజ్ఞానం
నగిస్తుంది. ప్రజలలాంటిది జీవితం అన్న
మాటల్ని నాగభైరవవారు బాగా పరిశీ
లించి, దాని భావానికి అనుగుణంగా ప్ర
వాక్యాలను రాసినట్లుగా తోస్తుంది. ఏ
జాలకు లో బడకుండా స్పష్టమైన, స్వచ్ఛ
మైన కవిత్వం రాసే వాడే అసలునిస్తలైన
తెలుగుకవి అని కూడా ఈ దేశ్య మై
యండా వచ్చును.

'వెలుతురుస్నానం' కావ్యంలో గుర్తుం
చుకోదగిన ఖండికలలో మరోరెండు
ముఖ్యమైనవి ఉన్నాయి. అందులో ఒకటి
'స్థానబలం' అందులో నాగభైరవవారు
స్థానబలాన్ని విశ్లేషిస్తూ ఈ విధంగా
కవిత్వీకరిస్తారు.
'గోపయ్య ఎన్నికకు నిలిచాడు
కొండెక్కి దేవుణ్ణి కొలిచాడు
గోపయ్య ఎన్నికలలో గెలిచాడు
అక్షయ మంత్రిగా వెలిశాడు
దేవుడే కొండెడిగి వచ్చాడు
గోపయ్యను దర్శించి పోయాడు'
దేవుడికి భక్తుడికీ మధ్య సంఘర్షణ
వల్ల ఎంతో ఉపాసించని పరిస్థితులు సంభ
విస్తాయో తెలుపవచ్చును.
జీతంరాళ్ళి నాకూతుళ్ళు
అపురూపంగా చూచుకొంటాను.
విత్రానిళ్ళకు పంపుతుంటాను'
అని 'కన్యాగానం' అనే ఖండికలో
చక్కగా వివరిస్తారు కవి శ్రీనాగభైరవ.
శ్రీకౌటేవ్వరరావుగారు ప్రస్తుత కవిత్వ
ఖండికలను రచించడంద్వారా ఆధునిక
సాహిత్యానికే వెలుతురు స్నానంచేయిం
చారు. ప్రస్తుత కావ్యంలో పెద్ద పెద్ద
కవితలున్నాయి. మినీ కవితలున్నాయి.
జీవితం గురించి విశ్లేషించి చెప్పదగిన కవి
త్వ ఖండికలూ ఉన్నాయి.
నాగభైరవ కౌటేవ్వరరావుగారి రచ
నలలో 'రంగాజమ్మ' ఒయానిస్సు, కన్నీటి
గాధ, మానవతా సంగీతం' వంటి ఖండ
కావ్యాలతో పోల్చదగినది నేటి 'వెలు
తురుస్నానం' అనే కావ్యం కూడా.
ఆధునికాంధ్ర వచనకవిత ప్రస్థానం
లో నేటి 'వెలుతురు స్నానం' అనే
కావ్యం ఒక మైలురాయిగా పేర్కొన
వచ్చును.

చిలుక గేయములు

- * పతన మొందిన వారి
పలుకులే పలికి వెలి
వెంగళప్పవుగాకు చిలుక
విజ్ఞతను చూపుమో చిలుక
- * నామినేటెడు నేతి
ఎన్ని కా నాయకుని
వైదొలగు మనుట మని
వైకల్యమే కదా చిలుక
- * అధికార పక్షాన
కధిక బలముండియును
వా కాటు చేయు టది
పరమాద్భుతము రామ చిలుక
- * 'త్వం శుంక' యన మరల
'త్వం శుంక' యని పలుకు
ఇరు తెగల వాక్యముల
కీకతప్పదు విలువ చిలుక
పెద్దమనుషుల చాట
కొట్టివేయగ రాదు చిలుక
- * శోటరీ యన గాను
దొరలు టరంబేము
ఎదుట్టదొర తెడివారె
మాన్ ఆఫ్ ది ఇయర్ను చిలుక
వారి కితిరములు కనబడవు చిలుక
- * రిక్షాల పంపిణీ. కాని
ఋణము లిచ్చుట కాని
సంతర్పణము కాదు చిలుక
కాలు కడుపుకి కొన్ని
వియ్య మిచ్చుటే తప్పు చిలుక
భేద భావము నెఱుగు చిలుక
- * రాష్ట్ర ప్రభుత్వ బ్రిటిషు
రాజ్య హోదా నిచ్చు
మంత్రాంగములు మనకు
కలుగు టదృష్టమో చిలుక
- * మనము రాణించుటకు
పరుడు చెడిపోవలెను
మన మేమి ఘనకార్య
ములు చేయలేదు గద చిలుక
- * పరుడు మనకంటె నీ
చుడు గా దగును గాక
మన నుంచి పెంచుకొను
టెంతో కష్టము కాద చిలుక
- * మన పత్రికల మనము
అనుచిత బద్ధాలు
ప్రచురించు కొను స్వేచ్ఛ

శ్రీపాదకృష్ణ

కవిసార్వభౌముని జయంతి

ఇటీవల కవి సార్వభౌమ శ్రీపాదకృష్ణ మూర్తి శాస్త్రిగారి 119 వ జయంత్యుత్సవం సందర్భమున శ్రీమతి లక్ష్మీవరసమ్మ కాన్వెంటు స్కూలులో సాహిత్య సభ జరిగినది.

శ్రీపానుగంటి శ్రీరామమూర్తి అధ్యక్షత వహిస్తూ ఆస్థానకవి శ్రీకృష్ణమూర్తి శాస్త్రి తమ 99 సం॥ ల నిండు జీవితములో సుమారు 250 గ్రంథాలకు పైగా రచించారని, కాళిక సగోత్రీకులని, మహా భాతగంటిని కాంతిపర్వం గోవారు ఆత్మ విషయమై ప్రస్తావించారని చెప్పిచారికి శ్రద్ధాంజలి ఘటించారు.

శ్రీ తెలికిచర్ల కృష్ణమూర్తి భాగవత తాత్ పార్థనతో అద్వైతేటు శ్రీచేరి య్యం వెంకట్రామయ్య సభను ప్రారంభిస్తూ నగరంలోని సాహితీ సమితులను వారి పేరి అవాద్యులను ప్రకటించాల్సిని కోరారు. శ్రీపాదవారికి, విశ్వనాథ సత్యనారాయణగారికి పాండిత్యం విషయంలో భిన్నాభిప్రాయాలు వున్నా వ్యక్తిగతంగా వైషమ్యాలు లేవని, ప్రస్తుత తరంవారు పాండిత్యం లోని విభేదాలను వ్యక్తిగతంగా తీసికొంటున్నారని విమర్శించారు.

ముఖ్య అతిథిగా వారి గ్రంథాలపై పరిశోధించి డాక్టరేటు తీసికొన్న శ్రీ చిన్మయ బ్రహ్మకవిగారు ప్రసంగిస్తూ వాగ్మీకి, వ్యాసుడు, శుకమహర్షుల సంస్కృత మూలాను గురించి ఆంధ్రులకు రామాయణ, భారత, భాగవతాదులను

లేక పోయిన దేశ
నాకేమే కద రామచిలుక

- * ఆవినీతి పోషించి
నట్టి ప్రబుదులే
ఆవినీతి తొలగిం
టంచు ఘోషింతుకో చిలుక
- తమ గూట మఱుగుకో చిలుక.

- బంధువిరోధి

అరించాలనే తపనతో శ్రీపాదవారు శ్రీకృష్ణ భారతం మున్నగు ఇతివృసములను గ్రాంథిక భాషలో వ్రాసినట్లు వెల్లడించారు.

ఆదర్శ పాఠ్యాయుడుగా ప్రశంసా పత్రాన్ని తీసికొన్న జూనియర్ డెక్ రరు శ్రీ మధుర భానుమూర్తి గారిని శ్రీ బుగ్గా సాపయ్యశాస్త్రి శ్రీ పాదవారి అవాద్యుగా నూతన వస్త్రాలతో సత్కరిస్తూ ప్రతి సం॥ రం శ్రీపాద జయంతి సందర్భంగా ఒక్కొక్క పండితుని సన్మానిస్తున్నట్లు తెల్పారు.

శ్రీఎస్. ప్రసాదమూర్తి ప్రసంగిస్తూ శ్రీశాస్త్రిగారు మద్రాసులో కళావతి ముద్రణాలయాన్ని నడిపేవారిని సరల గ్రాంథిక భాషలోగల గౌరవి మౌన పత్రిక, మానవసేవ, వందేమాతరం, వజ్రాయుధం పత్రికలకు సంపాదకత్వం వహించారని, సంస్కృతవాణి అను పత్రికను ఆవిష్కరించారని చెప్పూ శ్రీపాద కృష్ణమూర్తి శాస్త్రికి నివాళు లర్పించారు. శ్రీపాదవారి జీవితవిశేషాలు, సాహితీసేవలు ఒక పుస్తకరూపంలో ప్రచురించాలని వారురచించిన గ్రంథాలు దొరకటం లేదని, ఎవరైనా ఒక గ్రంథాన్ని అందజేసే దానిమీద మాటాడ మంటే ప్రవచించుటకు డాక్టరు జొన్నల గడ్డ మృత్యుంజయరావు తమ సంసిద్ధతను వ్యక్తం చేసారు.

గౌరవి ప్రాంతీయ గ్రంథాలయాధికారి శ్రీ గిరిధరరావు గ్రంథాలయంలో గూడ సంచి కొన్ని గ్రంథాలే వున్నాయని, ప్రచురితమైన అన్ని గ్రంథాలు వుండటం ఎంతో ఉపయోగంగా వుంటుందని నూచించారు. సర్వశ్రీ సి. నరసింహాచారి, రామేన బ్రహ్మం జి. యస్. ఆర్. ఆంజనేయులు, శోక్యల సూర్య నారాయణ ప్రభృతులు ప్రసంగించారు.

శ్రీ టి. వి. గోపాలకృష్ణ వారి జీవిత విశేషాలతో కూడిన పుస్తక ప్రచురణకు గాను రు 50/-లు విరాళం ప్రకటించారు. డాక్టరు చేబోలు చిన్మయబ్రహ్మకవికి ఈ బాధ్యత శ్రీ బుగ్గా సాపయ్యశాస్త్రి ఒప్ప చెప్పారు.

సహ్యావానికి సముచితంగా సమాధాన మిస్తూ తమకు సాహితీ సభలో వారి పరిచయ భాగ్యం గలిగినట్లుగా చెప్పి వారి రచనలోని కొన్ని పద్యాలను చదివి వినిపించాడు.

నాటి ఉదయం మ్యూనిసిపల్ ఆఫీసు ఆవరణలోని శ్రీపాద కృష్ణమూర్తి శాస్త్రి గారి శిలా విగ్రహానికి శ్రీ రామేన బ్రహ్మం దంపతులు పూజాదీకములను నిర్వహించారు.

నన్నయ ధర్మరత్న జయం

నవంబరు నెల 24 వ తేదీ ఆదివారము సాయంత్రం గౌతమి గ్రంథాలయములో శరన్నండలి నన్నయ జయంతి నిర్వహించినది.

సభకు శరన్నండలి ఉపదేశకులు కళా ప్రపూర్ణ శ్రీ మధుసూ పంతుల అత్యవారాయశాస్త్రిగారు అధ్యక్షత వహించిరి. సభలో విజయవాడ వాత్సవ్యులు ఉత్తర శ్రీ ఫూలిపాళ శ్రీరామమూర్తి గారు నన్నయను గూర్చి ఉపన్యసించిరి.

ముదట సభాధ్యక్షులు వక్తను బరమ నైష్ఠకులనియు, అలంకార శాస్త్రమున బ్రహ్మకులనియు, 'పార్వతీపతి పార్వధ్యానపూజా మహోత్సవు' లనియు భువన విజయము, స్వవారాజ మేడ మున్నగు గ్రంథములను రచించిన వానియు సభకు బరిచయము గావించిరి.

వక్త శ్రీరామమూర్తి గారు నన్నయను గూర్చి గెండుగలటలనేపు ముద్రాపత్రా సముచేసిరి. నన్నయ 'తనకుల ప్రాప్త్యావనసురకు' నిత్యాదిగా దన్నుగూర్చి చెప్పకొనిన పద్యములో బదునాటు విశేషము లున్న వనియు, నది సంపూర్ణము గూచించు ననియు' రామాయణమున శ్రీరాముని గుణములకూడ బదునాటే చెప్పబడె ననియు, నట్లు పదునాటు

పద్యమునఁ దన కవిత్వమునందు బ్రసన్న కథా కలితార్థయుక్తి, అక్షర గమ్యత, నానాగుచిరార్థ సూక్తులు నున్న వని చెప్పె ననియు, వానిలోఁ బ్రసన్న కథా కలితార్థ యుక్తిని గవీంద్రులైన వాగు సారమతితో లోనారసి తెలిసికొన వలసి నట్టిదనియు, నక్షరమ్యంబు యెట్టి గాన నను నాదరించు నట్టిదనియుఁ బలికిరి.

ప్రసన్నకథాకలితార్థయుక్తిలో నంత స్థిరమైన నన్నయ కథాకథన శిల్పమున కుదాహరణముగా నానిని భారతము నందలి యుద్ధంకుఁడు తక్షకుడెడఁ దనకుఁ గల కోపముచేఁ 2 రీతీ శ్తునకు సర్పయాగ సంకల్పమును బుట్టి పఁ బ్రేరేచిన ఘట్టమును జెప్పి యందలి యుద్ధంపని వాక్య తురతను నిమిషించిరి.

రామాయణమునఁ గరుణము ప్రసన్న సమనియు, భారతమున శాంతియు ప్రధాన సమనియు నాలంకారికల మితముగాఁ జెప్పిరి. విశ్వనాథ సత్యనారాయణగారు తమ రామాయణమున శాంతియు ప్రధానరసమని చెప్పిన దానిని ఆచరణ కూస్యమగుటచేఁ దా నంగీకరింప లేదని వక్త చెప్పిరి.

నన్నయవలెఁ బద్యమును వ్రాయఁ ల కవి నాఁగియుండి నేటి వఱకుఁబుట్ట లేదనియు, ఒక్క శ్రీనాథుఁడుమాత్రము నన్నయవలె వ్రాయుటకుఁ బ్రయత్నించి కొంత కృశ్యుఁ డయ్యె ననియు, అనేక లక్షల పద్యములలో నన్నయ పద్యమును గనుఁగొనుట చాల ములభ మనియుఁ జెప్పిరి.

'నెట్లుకొని కొలుతు' నను పద్యము వలన శ్రీనాథునకు నన్నయ యెడఁగల మహా గౌరవము తెలియు నని వక్త చెప్పిరి.

నన్నయలో గంటెఁ దిక్కనలో

నన్నయ నన్నయ

చెప్పితి ననియు, 'కాదన కిట్టి కాగము' అను పద్యమునందలి నును మాట కొందఁ బరిశ్రమించి కాదనియు, నది యెంతో ధ్వనించుచున్న దనియు; నుద్దేశన యొక్క కులసాంఘికముగా నను పద్యములోని ప్రశంస ప్రస్తుతమైన దుత్తర శతాంతమును suggest చేసినదనియు నుగాహరించిరి.

లయవాత వక్త శకుంతలో మును జదివి దానిలో నన్నయ యందమును వివరించిరి.

తొలుత వక్త తనకు మును శరన్నండలి సభలో ప్రసంగించిన వాంఛించిన గొప్పవారనియు మృశ్యుంజయరావుగారివంటి వాని నెక్కువ కృషి చేసినవారునైన దనరాకకు 'మావారు' మంధుసా మల్లంపల్లి (మాగులు) ఇచ్చట టయే కారణ మనియు నుడిచిరి.

(నన్నయను గూర్చి ప్రసంగించి మక్కిలి సమర్థులైన వారిని మోక్షాగ్రాడఁగలరా' యని వారి మాటలను గూహ్వనించు చుండవలయునని దేశవలనా రుపదేశించిరి.)

సభాధ్యక్షులు వక్తను నూట తోను, నూతనవస్త్రములతోను రింపఁగా, శ్రీకరుణాని సత్యవాద గారు వక్తను నూతన వస్త్రము సహానించిరి.

నన్నయరచనపై వ్యాసతచన విశేతలైన కమారి వైద్యుల పదాశ్రీ మంగళంపల్లి శ్రీనివాసరావు ప్రథమ ద్వితీయ బహుమతి ప్రదానము చేయబడినది.

శరన్నండలి సమరలన

స్థావరములు జంగమములు, నీనలనం గలిగె వద్దివిన్నిలం శా
ప్రావీణ్యము దగ్గర బ్రభువుల, కేవలంకై న నీనలనం మహేశ్వ
సురలొంగి గల జీవులు, పురుషార్థ చతుష్టయంబు బొంగి నిభిల్వ
స్వరణము శంకరుల నీదగు, కరుణాశీతయందు నడిసి కాదె విపత్తి
వేదములు ధర్మవాచక, వాదాంబులు వద్దిలంసంశంబుగు ధా
త్రీ దేవత్యరము భవన్ . ప్రాదుర్భావములు గావె శంలేంద్రురారా 1

మూలచన 3,4,5,6,7,8 వార్షిక సంపుటముల వెల వరుసగా 20, 20, 12, 15, 15,15 రు.లు ఎం. ఓ.
చేసినవారికి ఖర్చులు మేమే భరించి రిజిస్టర్డ్ పోస్టులో పంపగలము. వి. పి. పద్ధతి లేదు.

- సంపాదకుడు.

అడ్రసు :-

సంపాదకుడు: విద్వాన్ బులుసు సీతారామశాస్త్రి

రిటైర్డ్ తెలుగు లెక్చరరు, వి.టి.ఇ. కాలేజి,

6-4-24, ఇన్నీసుపేట (త్యాగరాజ నగర్),

రాజమండ్రి-1.

